

Z P R Á V Y
JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ
PŘI ČSAV

ROČNÍK XXIV
1-2
1982

P R A H A

J E D N O T A K L A S I C K Ý C H F I L O L O G Ů

Úvodem

Překladatelská činnost se v české veřejnosti tradičně těší velkému zájmu. Překlady z řecké a latinské literatury, antické i středověké, vycházely porůznu v jednotlivých nakladatelstvích a edicích již v minulém a hlavně v našem století, soustavně pak jsou vydávány podle edičního plánu a pod vedením redakční rady v rámci Antické knihovny nakladatelství Svoboda (od r. 1969) a v edicích Odeonu Antická próza, Světová knihovna, Živá díla minulosti. Ke starším vynikajícím překladatelům, z nichž se sluší jmenovat především Otmaru Vaňorného, Ferdinanda Stiebitze a Karla Hrdinu, přibyla v naší době řada překladatelů mladších většinou z řad absolventů klasické filologie. Z početné řady úspěšných soudobých překladatelů jmenujeme na př. Julii Novákovou a Rudolfa Mertlíka. Překládají se díla prozaická i básnická ze všech období antické literatury, mimo uvedené edice vycházejí i překlady středověkých latinských spisů.

O překladech se referuje v odborném tisku, v Listech filologických a Zprávách JKf, částečně též, zejména o svazcích Antické knihovny, i v Rudém právu a jiných denících. Překladatelská činnost je soustavně sledována v rámci vědeckých konferencí pořádaných Kabinetem pro studia řecká, římská a latinská ČSAV.

Při takovém rozsahu překladatelské činnosti je přirozené, že se objevují i úvahy o teorii překladu, a to jak z latiny a řečtiny do češtiny a do slovenštiny (A. Popovič), tak i o překladu českých veršů do latiny (J. Šprincí).

V této souvislosti se redakční rada ZJKf rozhodla shrnout příspěvky s překladatelskou tematikou do monotematického čísla, které předkládá čtenářům s nadějí, že uspokojí jejich zájem.

PREKLADANIE GRÉCKEJ A LATINSKEJ POÉZIE DO SLOVENČINY

I.

Miloslav Okál (Bratislava)

Konspekt:

Humanistickí básnici na Slovensku, Tranoscius, Cantus
Catholici, Komenský, Milochovský, Doležal

Dobrovský, Palkovič, Tablic, Rožnay, Jakubovič

Bajza, Fandli, Bernolák, Holly

Šafárik

Kollár, Kuzmány, štúrovci, Záborský

V Čechách po Počátkoch do vystúpenia Kráľa

Vystúpenie Kráľa

Na Slovensku v druhej polovici 19. storočia. Loos, Milkin,
Hojič, Kalina, Mičátek

1.

S časomierou sme sa na slovenskom území dôkladnejšie oboznámili až za h u m a n i z m u, až v 15. storočí. Ianus Pannonius skladal lahodné latinské verše, predovšetkým hexametre a elegické distichá, a to tak vo vlastnej tvorbe, ako aj v prekladoch z gréčtiny. V hexametroch preložil časť 6. spevu Iliady a v elegických distichách 31 epigramov z gréckej antológie. O polstoročia neskoršie bavorský rodák Valentin Ecchius, od roku 1517 rektor školy v Bardejove, vydal v Krakove dielo De versificandi arte opusculum (1515, 1521, 1539), v ktorom sa zaoberal prozodickými otázkami, stopami, metrami a štruktúrou Horatiových metier. Koncom 30- tých rokov 16. storočia sa už vyuču-

je na niektorých školách na Slovensku aj gréčtina a v tom čase už máme viacerých humanistov, píšucích latinské i grécke verše v rozmanitých antických metrách. Ak kremnický rodák a štiavnický občan Rubigallus použil len hexameter, elegické distichon, a sapphickú strofu, prešovský Torda už použil aj jambický trimeter. Okrem vlastných básní Torda sa preslávil aj prekladom Euripidovho Oresta. Z početných metier gréckeho originálu pridržal sa však len jambického trimetra a trochejského tetrametra, kým v zborových piesňach postupoval voľne a pôvodné verše zjednodušoval: dochmiže nahradil jambami (trimetrami), logaedy sapphickými hendekasylabmi alebo jambickými trimetrami a kde tu nachádzame u neho aj anapestické dimetre. Martin Rakovský použil prevážne elegické distichá, ale aj hexametre, jambické dimetre, falécke hendekasylaby, sapphickú strofu, 4. systém asklepiadský a 1. systém Archilochov. Bratislavský humanista, Juraj Purkircher, použil hexametre, elegické distichá, falécke hendekasylaby, jambickú strofu a 1. pythiambickú strofu. Drietomský rodák Juraj Koppay použil hexametre, elegické distichá, sapphickú strofu a 4. asklepiadský systém a jeho mladší krajan Valerián Mader skladal hexametre, elegické distichá, sapphické strofy, 1. systém asklepiadský, falécke hendekasylaby, jambické dimetre, jambické trimetre a glykoneje. Všetkých však prevýšil tak rozsahom produkcie ako aj rozmanitosťou veršov trnavský rodák Sam-bucus, ktorý okrem hexametrov, elegických distich, faléckych hendekasylabov, jambických trimetrov, jambických strof, glykonejskej strofy a sapphickej a alkajskej strofy použil aj alkajské verše stroficky, 2. systém asklepiadský, jambické akatalektické dimetre a väčšie a menšie asklepiadské verše. No napriek tomu, že sa počet znalcov antickej prozódie v teórii i praxi v priebehu 16. storočia podstatne zväčšil, k skladaniu veršov v antických metrách v domácej reči a ani k prekladaniu antickej poézie do domáceho jazyka nedošlo, hoci na Západe sa horlilo za veršovanie v časomiere v domácich jazykoch a aj v Čechách Blahoslav horlil za časomernú poéziu v národnom jazyku.

V 17. storočí sa na slovenskom území ešte rozšírila sieť

latinských škôl a ich absolventi vedeli skladať latinské časomerné verše, ale okrem Filického, Bocatia, Jakobea a Rochocia nemali sme významnejších básnikov. No ešte v prvej polovici tohto storočia vyšli jednak Odorum sacrarum sive Hymnorum Georgii Tranoscii concinnatorum libri tres (v Brehu 1629), jednak Cithara sanctorum (v Levoči 1536). Obidve diela majú dôležité miesto v dejinách nášho latinského, ale aj národného písomníctva. V prvom diele zo 150 piesní autor sám označil 17 za paródie z Horatia a napodobnil v nich Horatiovu metriku a niekde prevzal aj jeho slovné výrazy, hoci verše naplnil kresťanským obsahom. Dôležité však v nich je to, že hoci ich zveršoval, ako aj Horatius, časomerne, obohatil ich rýmom tak, ako už pred ním skladal rýmovane latinské časomerné verše mistr Campanus a ako sa podujal, tiež podľa Campana, zbásňovať časomerne v češtine Žalmy Campanov univerzitný kolega, náš nedožierský rodák Vavrinec Benedikt. V druhom Tranovského diele, v Cithare sanctorum, tiež nachádzame antické metrá, ale často len v pôdoryse, lebo kvantitou sa prísne **neriadil**. Po obsahovej stránke sa neodlišujú od prvého diela a podľa A. Pražáka ich autor aj v tomto diele nalial do starých antických kadlubov kresťanské víno a pretavil v antickej vyhni pravoverný kresťanský kov.

Piesne v Cantus Catholicii, ktoré boli zložené o niečo neskoršie, neoplývajú rozmanitosťou antických metier. Sú tiež rýmované, ale rytmus je často zanedbávaný a často sa uplatňuje len počet slabík.

Napr.

"O gloriosa virginum,
 sublimis inter sydera,
 qui te creavit parvulum
 lactante nutris ubere"

"O preslavná Panno sveta,
 povýšená nad nebesá,
 jenž tebe svolil Maria
 svatymis premy krmila"

alebo

"Stella Coeli extirpavit,
 quae lactavit dominum,
 mortis pestem, quam plantavit
 primus Parens Hominum"

"Hviezda jasná, Panno krásna,
 ktorá Krysta krmila,
 pad Adamu, Smrt a Vinnu
 štiasťne jest zapudila."

"Ipsa virgo nunc dignetur
sydera compscere,
quorum bella plebem cedunt
diro mortis vulnere"

"Prosmež tedy tuto Pannu,
ať te hvězdy odvráti,
pro které Lid tak vřeknosti
padá na zemi tváři."

V prvom prípade je jambický rytmus nahradený trochejmi, ale opiera sa len o počet slabík. V druhom prípade trochejský rytmus (prízvučný trochejský tetrameter) je síce zachovaný, ale opäť sa opiera len o počet slabík.

Významným dielom v 17. storočí bol KOMENSKÉHO preklad Catonových mravných naučení v časomerných hexametroch. Preklad je väčšinou i vecne i metricky správny, ale nachádzame aj poklesky proti metrike:

"Impedit ira animum, ne possit cernere verum
Hnev mysl těžce kalí, by spatřiti pravdy nemohla,

Nam sine doctrina vita est quasi mortis imago
Bez umění nic není život, než stín smrti marný,

Rursus in adversis melius sperare memento
V neštěstí štěstí zase očekáváje modl se (!).

Sic bonus esto bonis, ne te mala damna sequantur
Přítí jiným pamatuj, nejbližší však sobě přítel,

Fistula dulce canit, volucrum dum decipit auceps
Píšťala sladce zní, když ptáček ptáčata vábí.

Quem scieris non esse parem tibi, tempore cede,
victorem a victo saepe superare videmus,
Mášli s nerovným spor, nestyď se ustoupiti někdy;
Mír nese vždycky pokoj, vítězství často nejisté (!)."

V 2. polovici 17. storočia už máme aj prvé preklady z latinských pohanských básní v diele Jána MILOCHOVSKÉHO Ornamentum magistratus politici, vydanom v Dražďanoch roku 1678. Nachádzame tu preložené jednotlivé verše z Prudentia a Vergilia. No neprekladal ich časomerne, ale rýmovanými veršami. Tak Prudentiove verše -

"Publica res, inquit, tunc fortunata satis, si
vel reges saperent, vel regnarent sapientes"

preložil:

"Nejšťastnejší obec býva,
ktorá múdru vrchnost máva."

Niekdde latinský originál rozšíril. Tak Vergiliov verš
"Invadunt urbem vino somnoque sepultam"

preložil:

"Mesto Trojanske nepratele vzali,
proto, že se v nem meštane zežrali,
nemyslice nic na sve neprateli,
spali vesele, varti zanedbali.
Pryšli Ržekové, do mesta se brali,
meštane s vojskem sotva se prospali.
Tak mesto slavne k skaze privedeno,
skrz opilstvi vniveč obraceno."

Ako vidieť, v slovenských veršoch sa uplatňoval rým,
a nie časomiera. Až okolo roku 1700 máme časomerné elegické
distichá od Danieľa Krmana:

"Chvála budiž tobě náš předobry Bože z tak velikého
dobrodiní, že neklesl náš i dokonce jazyk.
Náš jazyk obzvláštní, starodávny dosti, slovanský,
jenž jazyků plodná jest v světě máte jiných.
Český, chorvátský, ruský, polský i moravský,
bulharský, srbský jsou z něho, jsou i jiné."

Ani v 18. storočí sa situácia veľmi nemení a podľa Tabli-
ca v časomiere skladali slovenské verše len už uvedený Krman,
a okrem neho Hruškovic a Tešlák, hoci absolventi gymnázií sú
ešte stále obratní skladatelia latinských veršov.

Významným dielom v tomto čase je DOLEŽALOVA Grammatica
slavicobohe mica, vydaná v Bratislave roku 1746. Preberá sa
v nej totiž aj metrika. Autor rozlišuje štyri dvojslabičné
stopy, osem trojslabičných a šestnásť štvorslabičných stôp.
Zmieňuje sa aj o cezúre, ale len toľko, že posledná slabika

hociktorého slova vždy začína novú stopu a ako príklad uvádza verš

"cos 'rodičům povinen zaroven oddávati šetří"
- v v, - v v, - v v, - -, - v v -v ;

išlo by teda o cezúru semiquinariu.

V Doležalovej Grammatike však nachádzame veľa časomerných veršov. Napr. Vergiliov verš

"O Melibae, Deus nobis haec otia fecit"

Doležal preložil:

"O Tekovlasto, z nebes nám jest tato dána zahálka."
- v v, - v v, - -, - v v, - v v, - v

Prekvapujú aj príklady na retrogradné verše, s ktorými sa stretáme u niektorých básnikov v 3. storočí (u Pentadia):

"Tvá hlava, neb ruka tvá, cnost tvá nič příklady velké
vstoupiti k hodnostem jak mnoho napomohliť.
Napomohliť mnoho jak k hodnostem vstoupiti velké
příklady nič tvá cnost, tvá ruka neb hlava tvá."

Príklad na leonínske verše:

"Kdožkoli máš hodnost, přátel v světe máš všudy hojnost,
jenž na tvůj se valí dům, kdy se v něm co vaří."

Príklad na sappickú strofu:

"Králi nejvyšší, Bože nejsvatejší,
od věků tys v své moci nejslavnejší,
od věků ty svým voleným pomáhaš,
z nouze vymáhaš."

Časomiera z národných literatúr však na Západe už ustúpila a udržovala sa len v Čechách a v Maďarsku. No aj v Čechách sa situácia začala meniť v prospech prírodných prôzódie hlavne zásluhou Josefa Dobrovského, ktorý dokazoval, že časomiera nie je vhodná pre jazyky so silným dôrazovým prízvukom, pretože tento prichádza do kolízie s rytmickým iktom. Pod vplyvom Dobrovského sa koncom 18. a začiatkom 19. storočia upustilo nielen od časomieri, ale aj od sylabického verša, ktorý bol veršom baroka.

Pod jeho vplyvom sa aj u nás skladajú básne síce aj v antic-
kých metrách, no tieto nie sú časomerné, ale prízvučné. A podob-
ne sa postupuje aj pri prekladaní antickej poézie. Na prvom mie-
ste treba menovať Juraja PALKOVIČA, profesora československej
reči a literatúry na lýceu v Bratislave. Palkovič bol prvý zo
Slovákov (ale aj z Čechov), kto sa pokúsil preložiť Homéra.
A vskutku aj preložil a vydal preklad prvého spevu Iliady. Pre-
ložil ho prízvučne v češtine. Prvých desať veršov znie takto:

"O hněve zpívej bohyně, Peliada Achilla
přezáhubném, jenž na tisíce bíd zplodil Achaiským,
na tisíce hrdinských duší v smutný byt smrti
seslal, než těla jich v loupež dal psům a ptactvu
všemu vůkol; i splnila se Zevsova vůle:
od té doby, čo najprv se zúřivě potkali svádě
Atreův syn, král národů a božský Achillevs.
Kdož pak z bohův tyto k zpuřnému popudil sváru?
Zevsův a Letin syn. Neb ten jsa rozlícen naproti
králu,
strašlivou v ležení pustil nemoc; i padala lidstva."

Preklad netreba komentovať. Stačí uviesť, že Vlček sa
o ňom vyjadril, že je ukázkou, ako možno kaziť Homéra. Z an-
tických metier použil Palkovič okrem daktylského hexametra,
použitého v preklade Iliady, dvakrát sapfickú strofu, v básni
Oda na mladost a v básni Lila. Veršoval prízvučne a ako bolo
vtedy zvykom, kládol daktyl do druhej stopy.

Palkovičov vrstovník Bohuslav Tablic bol prívržencom prí-
zvučnej prozódie a prekladaniu antickej literatúry sa neveno-
val s výnimkou 3. básne Horatiovej I. knihy Ód, ktorá mu slúži-
la ako tématická predloha k básni na počesť pani Zuzany Lauče-
kovej. Z Horatiovej ódy však preložil len dve strofy, a nepre-
ložil ich v pôvodnom 3. asklepiadskom systéme, ale prízvučnými
jambickými veršami:

"Tak přemocná Tě Cypru Bohyně, zachovej,
tak bratří Heleniny, hvězdy přejasné,

i otec větrů prosý, ostatní
jsouc povázání, kromě Japyxa:
Ó Lodi, ještě sobě svěřené
jsi dlužná sestry, měžem Žoltenským
je zdravé, žádám, odevzdej,
a duše naší částky zachovej."

Lepšie sa Tablicovi darili verše v sapfickej strofe, a to jednak v básni Oda na dub, jednak v básni Orava, hrad Turzův.

Po vyjdení Počátkov však aj on zložil časomerné hexametre v básni Život po časné smrti:

"Můžli to být, aby člověk po smrti na věky shynul,
jemužto všemohoucí Bůh do chřípě života vdechl
v hrudě když vyobrazil sebe samého nejřemeslněji
do trupele neotiskli y božskou nesmrtnost.

Nevěru zatvrdilou jak tresce trudnota myslí
hrozným znivočením ji ukrutně ustavně děsí.

Hoci Palkovič sám nevynikol ako prekladateľ, predsa mal veľkú zásluhu o našu prekladovú literatúru tým, že získal pre prekladanie svojich žiakov a priateľov a že im v Týždenníku uverejňoval preklady. Z nich bol najvýznamnejší Samuel ROŽNAY. Už roku 1806 ako študent uverejnil v Hlásateli českém preklad troch Anakreonových básní (24, 15 a 55) pod pseudonymom N.N. Slovák. Prekladal prízvučne a rýmovane. O rok neskôršie, opäť pod pseudonymom N.N. Slovák, publikoval v Hlásateli českém preklad 22. básne Horatiovej I. knihy Ód. Aj tento preklad je prízvučný, rýmovaný, iba daktyl v sapfickej verši je posunutý z tretej stopy do druhej:

"Věř mi, příteli, člověk čistě duše
nepotřebuje kyje ani kuše,
ani ručnice k obrázení svému.
Načtě to jemu?"

Roku 1812 Rožnay vydal v Prahe knihu prekladov z gréckych lyrikov. Je v nej 60 básní z Anakreonta a zo zbierky Anakreon-teia, 2 Sappine básne, 1 z Arित्रona, 2 z Mimnerma, 2 z Bakchylida, 1 z Eriny, 1 Bionovo idyllion, 1 Tyrtaiova básen a konečne 1 Antipatrova básen. Ako predchádzajúce Rožnayove preklady aj tieto sú prízvučné, niekde príliš voľné, ale svedčia o básnickom umení prekladateľa. Pôvodné metrá Rožnay často menil a zjednodušoval. Najčastejšie použil trocheje a jamby, ale aj adonie a kde- tu aj daktyly. Z trochejských veršov najpočetnejšie sú akatalektické a katalektické dimetre.

Aj anaklastické ioniky originálu prekladal trochejskými dimetrami. Tak 46. básen, ktorá je zložená v anaklastických ionických dimetroch (vv-v-v--), preložil akatalektickými trochejskými dimetrami:

"Těžká věc jest milovati,
nemilovati však těžší,
nejtěžší pak nadevšecko
bez prospěchu milovati.
Nemáť láska zření na rod,
šlape na slušnost a moudrost,
na zlato jen zření míva.
Nechať zhyne jedenkaždý,
kterýž miluje jen zlato!"

Podobne trochejskými tripodiami preložil básen 55, zloženú v origináli v anaklastických ionických tetrametroch:

"Hlava má jest lysá,
vlasy jsou již bílé,
pryč jsou stkvělé zuby,
nerdí mi se mladost.
Ale jak málo času
k veselosti zbývá!"

Z dvoch sappických básní, zložených v origináli v sappic-

kej strofe, prvú, známu aj z Catulla, Rožnay preložil rýmovane, no nie v sapfickej strofe, ale v trochejských pentapodiách:

"Bohům podobný zdá se mi býti
zdať se blažený, jak v nebi, žití,
ten, jenž při tobě můž seděti,
jenž tvé sladké slyší rozmlouvání,
jenž tvé pronikavé usmívání,
krásne děvče! může viděti."

Druhú básň - Na bohyni lásky - však preložil v sapfickej strofe a na rozdiel od vtedajšieho (klopstockovského) spôsobu ponechal daktyl v tretej stope:

"Veslávna bohyně, Afrodyto,
přeumělá Zeusova dcéro, prosým,
nepohřížujž duše mé, Předústojná,
v hanbu a v žalost."

Básne ostatných autorov preložil trochejskými veršami rozličnej dĺžky a rýmovane.

Roku 1815 Rožnay umrel (28 ročný), no zanechal po sebe viac prekladov. Roku 1816 vyšiel v Týdenníku jeho preklad 22. spevu Iliady v prízvučných hexametroch, roku 1817, zasa v Týdenníku, preklad Theokritovej 11. idyly (Kyklops) v trochejských trimetroch, roku 1818 preklad Pseudotheokritových Rybárov, ale v próze, a konečne roku 1834 v Květoch preklad Homérovej Žsbomyšoválky.

Pri preklade časti 1. spevu Vergiliovej Aeneidy, uverejnenom v Týdenníku z roku 1813, nie je uvedené meno prekladateľa, ale J. Hendrich dokázal, že prekladateľom bol Palkovičov žiak Pavol Jakubovič zo Skalice. Preklad bol spravený v bibličtine, v prízvučných, ale málo obratných hexametroch. A málo obratný je aj jeho časomerný preklad 3. Vergiliovej eklógy, Palémon, uverejnený v Tatranke roku 1845 (tedy po Počátkoch):

- M. "Čí jest stádo, Daméte, to rcy, zdaž Melibeovo.
 D. Nikoli; Egonovo: svěřilť mi vonehdy je Egon.
 M. Nešťastný ó vždycky dobytku, ovce! Neéru
 sám stráží, boje se, men by víc sy nevážila nad něj,
 ovce strážce cyzý mu dojí tu v hodině dvakrát.
 tak dobytek zařtu, mléka zbavují se beránky.
 Známeť cos natropil, bohem na to hleděli kozly,
 a kde však tiché tomu nymfy se toliko smály."

Vydavatelja Jakubovičovej ukážky prekladu Aeneidy ohlásili pokračovanie v budúcom čísle, no nedodržali slovo, a naopak, v tom istom ročníku Týždenníka uverejnili ukážku prekladu l. spevu Vergiliovej Aeneidy od Jána Hollého, ktorý nielen že nebol prízvučný, ale **č a s o m e r n ý** a dokonca zložený v **z á - p a d o s l o v e n s k o m n á r e č í**. Prv však, ako pristúpime k prekladom a pôvodným básňam Jána Hollého, všimneme si epigramov Jozefa Ignáca Bajzu a jeho kritikov Juraja Fandliho a Antona Bernoláka.

Autor prvého slovenského románu René Mládenca Príhodi a Skúsenosti vydal roku 1794 zbierku epigramov Slovenské dvojnásobné Epigrammata Gednako- konco- hlasné a zwuko- mírné, v ktorej nachádzame popri vlastných epigramoch a prekladoch latinských epigramov Owena aj niekoľko prekladov z Martiala, napr.

"Prečo mojich neposílam knih tebe príčinu chceš znáť?
 Bis mne neodsílal, Pontiliane, tvojích."

alebo

"Mala si, čo pamatam, nišť víc, jak tri zubi v ústach;
 dva-ť kašel vihodil, zlamala kaša tretí.
 Juž žádniho nemaš. Múžeš však kusati v kašu
 vždi bezpečně: a aj kašlati vždicki smele."

Ešte v tom istom roku 1794 Fandli a Bernolák v knižke Něco o Epigrammatech anebožto Malorádkoch Jozefa Ignáce Bajzy podrobili Bajzove epigramy ostrej kritike po stránke obsahovej

i rečovej a na konci knižky uviedli vlastné preklady niekoľkých latinských príslovečných veršov z Ovidia a iných autorov ako aj preklad prvej Phaedrovej bájkky. Pri hexametroch a elegických distichách zachovali pôvodné metrum. Prekladali časomerne a používali západoslovenské nárečie.

Vráťme sa teraz k HOLLÉMU, ktorý vynikol nad všetkých našich predchádzajúcich prekladateľov z antickej literatúry, a to tak po stránke kvantitatívnej ako aj po stránke umeleckej. Aeneidu začal prekladať v novembri a do roka ju preložil, ako sám píše v Týdenníku z roku 1815. Vyšla však až roku 1828, štyri roky po vydaní rozličných prekladov z antickej poézie pod názvom - Rozličné básne hrđinské, elegické a lirické z Virgilia, Theokrita, Homéra, Ovidia, Tirtea a Horáca. Medzi hrđinské básne zaradil Vergiliove Bukoliky - preložil ich všetky -, Theokritovu 9. idylu Pastír, aneb volári, a 1. spev Iliady. Medzi elegickými básňami máme dve básne z Ovidiových Heroíd a štyri pesne Tirteove. Konečne, básne lyrické zahrnujú 15 Horatiových ód, a dve epódy. Ak k tomu prirátame Hollého rozsiahle pôvodné skladby - tri eposy, Selánky, Žalospevy, Pesne a Spevník, ktoré formálnou (metrickou) stránkou sa zaraďujú k prekladom z antickej literatúry, žasneme nad rozsahom básnickej produkcie Hollého. No Hollý nás neudivuje len kvantom svojho diela, ale aj rozmanitosťou metier. Okrem daktylského hexametru, v ktorom sú zložené preklady z Vergilia, Homéra a Theokrita ako aj jeho pôvodné eposy, Selánky a niektoré Rozličné básne, a okrem elegického disticha, v ktorom sú zložené preklady z Ovidia a Tyrtaia a z pôvodných diel Žalospevy a niektoré z Rozličných piesní, z 19 metier použitých Horatiom v Ódach a Epódach, Hollý použil v prekladoch z Horatia 13 metier (alkajskú strofu, obidve sappické strofy, všetkých päť asklepiadských systémov, tri Archilochove systémy, jambickú strofu a alkmánsku strofu). No vo svojej zbierke Pesne, ktorá obsahuje 56 básní, použil celkom 26 rozličných metier (všetkých 19 Horatiových a okrem nich falécky hendekasyllabus, trochejský systém, trochejskú strofu, jambickú strofu, glykonejskú strofu, jambický choliamb a jam-

bický systém). Konečne v Katolíckom spevníku v 222 piesňach použil 12 rozličných metier (jambický dimeter akatalektický 45 krát, jambický dimeter katalektický 7 krát, jambickú strofu 6 krát, jambickú tetrapodiú s jambickou pentapodiou 2 krát, 2. systém asklepiadský 42 krát, 3. systém asklepiadský 2 krát, 4. systém asklepiadský 44 krát, sáfickú strofu 61 krát, alkajskú strofu 7 krát, glykonejskú strofu 4 krát, trochejský septenár raz a falécky hendekasyllabus tiež raz).

Ako Horatius, Hollého vzor v metrike Pesní, prispôboval metrum obsahu básní, podobne postupoval aj Hollý. V alkajskej strofe, ktorú sám pokladal za najvznešenejšie metrum a ktorú použil v Pesňach 14 krát, oslávil najvýznamnejšie svetské a cirkevné osoby (palatína, arcibiskupov, biskupov, generálov, župana a výnimočne aj nehodného Honosislava). Sáfickú strofu, ktorú použil 13 krát, volil pri vyjadrovaní vreľého citu či už k božstvu, k prírode alebo k poézii a jej tvorcom- básnikom. Choliambom v 41 básni chcel zaiste zosmiešniť zlého básnika. Ostatných 23 metier (zväčša po jednej básni) volil zaiste v snahe vyrovať sa nielen Horatiovi, ale aj ostatným antickým básnikom. Pri voľbe metier v Katolíckom spevníku prihliadal zaiste k možnosti ich zhudobnenia. Hollý nemohol nevedieť, že Horatiovo Carmen saeculare, zložené v sáfických strofách, sa spievalo pri oslave storočia v Ríme roku 17. pred n.l., a preto tiež uprednostnil sáfickú strofu a použil ju 61 krát, kým alkajskú len 7 krát. A zaiste bol presvedčený o možnosti zhudobnenia aj glykonejov a ferekratejov, pretože 2. asklepiadský systém použil 42 krát a 4. asklepiadský systém dokonca 44 krát. Na časté použitie jambických dimetrov mala nepochybne vplyv kresťanská poézia, najmä Prudentiove básne.

Popri kvantite veršov a rozmanitosti metier nás u Hollého udivuje jeho básnické majstrovstvo, o ktorom sa však nemienime rozširovať, a odkazujeme čitateľov na prácu Viliama Turčányho Na krásnú zahradu Hollého Jána, v ktorej Turčány s obdivuhodným citom a nevšednou zasvätenosťou rozobral Hollého básnické umenie.

Heliého preklady, ako aj pôvodné diela, vynikajú lahodným plynutím veršov a niet divu, že vyvolali mimoriadny obdiv a sám Jungmann sa vyjadril o jeho činnosti s najväčším uznaním: "S podivením a úctou hľadíme na toho muža, ktorý snáď prvni ve své vlasti o vyšší básnictví se pokúsiti směl a hned Horáccovu lyru v původních odách uchopil, hned za Várgilem, Ovidiem i Homérem chvalně pokračoval a puštiv se sám o svém vesle na epické moře, nového zlatého rouna - Svatoplukiady šťastně doplával."

Z b e r n o l á k o v o v si ako autor latinských básní zaslúži zmienku Ján Valentini, rodák z Turčianskeho Michala a farár v Kláštore pod Znievom, ktorý roku 1808 vydal v Budíne knihu Lucubrata opuscula (514 strán), v ktorej v elegických distichách oslávil súčasných politických a cirkevných predstaviteľov, ale aj štubniansko-teplické kúpele (72 + 67 elegických distich) a dejiny Turčianskej prepozitúry (93 elegických distich). Okrem toho zložil rozličné epigramy a rýmované slovenské a latinské básne.

Ak Palkovič, Režnay a Tablic stáli výhradne na strane prízvučnej prozódie a bernolákovci a ich hlavný predstaviteľ Hollý boli, naopak, prívržencami časomernej prozódie a prízvučnú a rýmovanú poéziu podceňovali, Pavel Jozef ŠAFÁRIK, jeden z hlavných predstaviteľov nášho obrodzenia, prešiel od prízvučného systému k č a s o m e r n é m u. Už ako stredoškolač vedel síce skladať latinské verše a dôkladne sa oboznámil s antickou metrikou, ale voelku až do príchodu do Nemecka (1815) bol za prízvučnú rýmovanú poéziu. Vo zbierke Tatranská Múza s lírou slovenskou z roku 1814 nachádzame sonety, drobné trochejské básne (Loučení s Múzou, Časové, Lenoch), jambické (Toužení), ale aj básne v horatiových metráoh: v 4. asklepiadskom systéme (Láska, Sen), v sapphickej strofe (Ctnost, Na lípu), v alkajskej strofe (Já a ty, Na luku) a konečne básen zloženú daktylským hexametrom (Zdání Slavomilovo). V horatiov-

ských metrách sa pridžžal metriky Horatia a pritom rýmoval (aabb) a len v sapphiokej strofe, podľa vtedajšieho zvyku, posunoval daktyl z tretej stopy do druhej, ako napr. v básni Ctnost:

"Blaze tomu, kdo nepoznaje zlosti
stezkou života kráči v nevinnosti;
v jehož šlechetné, jemné vidět tváři
dobroty záři."

Jeho hexametre v básni Zdání Slavomilovo

"Jestí dle převysokých skál Tater okolí malé,
kteréžto přirozenost, svou chtějío umělost jevit,
náhodně větším nad jiná šlechtilo nadbytkem krásy.
Travnatá luha, na vzor moře modrého rovná,
mezuje s bohopustnou tam k západu výsostí vrchů,
jichto se ramena dmouti k nebes blankytu zdají,
kdežto starožitné ty misejí v mrákotě věže.
Kořeny nevystihlých hor diví lesové kryjí,
nesvadlým nikdy zelenem pusté jedliny zdobní."

sú kostrbaté a v celej básni (240 hexametrov) je len málo priateľných veršov. Nezabúdajme však, že ich skladal ako 15/16-ročný študent. Podobného rázu sú aj jeho básne vydané roku 1816 (Prvotiny pěkných umení). V nich je pozoruhodná báseň Potok, zložená v sapphiokej strofe, ale daktyl sa v nej postupne posunuje z 1. až do 3. stopy, a báseň Žarko a Hanka, zložená hexametrami, ale tiež ešte kostrbatými. K týmto prízvučným skladbám sa pojí aj jeho preklad Aristofanových Oblakov, ktoré však vydal až roku 1830, keď už 13 rokov horlil za časomieru.

Po návrate z Nemecka vydal roku 1818 spolu s Palsckým manifest Počátkové českého básnictví obzvláště prozodie, v ktorom sa postavili proti prízvučnému prozodickému systému a horlili za časomieru. Vyvracali Dobrovského argumenty, ktorý sa vo

svojom diele *Böhmische Prosodie* z roku 1795 sašiel dokázať, že silný dôrazový prízvuk na prvej slabike v češtine prichádza v časomeraných veršoch do kolízie s rytmickým iktom a že sa teda časomiera nehodí pre češtinu, a naopak, že sa pre ňu hodí poézia prízvučná a rýmovaná. Autori Počátkov odmietali prízvučnú poéziu ako málo náročnú a cudziu (nemeckú) a proti Dobrovskému argumentovali jazykovými dôvodmi: slabičnými dĺžkami v češtine, slabým a pohyblivým slovným prízvukom a jeho nesúvislosťou na dĺžke slabík (ako u Nemcov) a okrem toho tradíciou antických klasikov. Poukazovali na rozmanitosť časomeraných veršov, na ich ľubozvučnosť, hudobnosť a spevavosť.

Autori Počátkov však neboli len teoretikmi. V Počátkoch sú aj ukážky časomeraného prekladania, niektoré od Palaekého, niektoré od Šafárika. A práve od Šafárika je preklad Bionovej idyly:

"Žel, po Adónu upím; spanilý, ach, zesnul Adónis!
Zesnul Adón spanilý; upějí též a plačem Eróti.
Více na purpurovém, ó Kyprido, lůžku medřímej;
vstaň, ubohá, tmavorouchá, vstaň a v své prsy bí se,
bí a volej všechněm: Spanilý, ach, zesnul Adónis!"
Atđ.

Ako vidieť, medzi Šafárikovými prízvučnými hexametrami, o ktorých sme sa zmienili vyššie, a časomeranými hexametrami v preklade Bionovej idyly je rozdiel nielen v prosodiickom systéme (prízvuk - časomiera), ale aj v umeleckom prevedení, pretože od kostrbatého prízvučného verša sa líši časomeraný verš ľahodnosťou.

Ak Šafárik prešiel od prízvučného prozodiického systému k časomeranému, Ján K O L L Á R bol po celý život verný obidvom. V zbierke *Básne* z roku 1821 nachádzame popri prízvučných básňach aj časomerané, složené v rozličných metrách. Tak básen *Příchod Slavie* je složená v 4. asklepiadskom systéme, bá-

seň Slované v rýmovaných trochejských trimetroch, básneň Václavu Kankovi do památníku je zložená v alkajskej strofe a 4. část zbirky, Nápis, je zložená v časomerných elegických distichách. V jednom z nich (Homér) Kollár vyjadril svoj odmietavý postoj k pokusom preložiť Homérs prízvučnými hexametrami:

"Tatry, Přijdu i k vám. Nositi choi i roucho slavenké,
jen dle mojí řecké ať žito míry bude!"

V čítanke z roku 1825 nachádzame básneň v sapphickej strofe, a tiež s daktylom v druhej stope. V Čítanke odlačil aj Rožnavor preklad 22. básne z Horatiovej I. knihy Ód. Roku 1833 pri odchode Šafárika do Prahy zložil básneň v alkajskej strofe a komeče Slavy doere, zloženej v znelkách, predoslal úvod, zložený v časomerných elegických distichách, zaiste v snahe dodať svojmu dielu na monumentálnosti. A čo sa týka bojov medzi prízvučníkmi a časomerníkmi, jasne vyjadril svoj smierlivý postoj v jednej znelke (IV 27): "Romantickou jsem i antickou stráku věnoem smírlivosti otíla." No k prízvučnému prekladaniu diel antických básnikov sa staval negatívne.

Karol Kuzmány nebol spokojný ani s Paikovičovým prízvučným prekladom I. spevu Iliady, ani s Hollého časomerným, zloženým v západnej slovenčine a preložil ho po treťi raz, časomerne a v češtine:

"O hněvě, ó bohyně, zpívej Péleovce Achilla
záhubném, jenž drahně Achájoum bídy nachystal,
množství též zmužilých i duší k Aídu předeslal
hardin, jenž je samé na žradla připravil on psúm
a ptákům všelikým - Zeusať vykonána to vůle -
od doby, v níž se byli svárem rozterhli vadíoi
Atreovič, jsa kníže mužů, bozký i Achilleus.
Kdož k tomu než ze bohů svedol je vadou by se máti?
Létí a Zeusův syn. Nebo ten, na krále maje zluč,
mor v ležení seslal zlobivý: bylo lidstvu hynouti"
atď.

Kuzmány vŕŕak v ŕasomernejch hexametroch zloŕil aj veŕkŕ bŕ-
seŕ Bŕlu a v ŕasomernejch elegickjch distichŕch elŕgiu na smrŕ
Karla Hynka Mŕchu (Kvŕty 1836).

Š t ŕ r o v c i sa sice od klasicizmu priklonili k roman-
tizmu, ale v 30-tych rokoch 19. storoŕia skladali aj oni bŕse
v antickjch metrajch a kde - tu aj prekladali antickŕ bŕse.
Sŕm ŕudovŕt Štŕr zloŕil v ŕasomernej alkajskej strofe bŕseŕ Pohled
z Bŕlŕ hory a v ŕasomernej sapphickej strofe ŕdu na Hronku:

"Na bŕehu Hronka? Šla jŕŕ oŕ bŕhŕv preŕ!
O nechej tak tvŕ, Hrone, piŕne truchlŕ!
Tvŕ dcera zpŕvat bude nŕm na lautne
touŕby rodiŕtŕ."

Hurban bol sice od zaŕiatku romantikom, bol proti galopu-
jŕcim antickjch metrajch a za rjmovanŕ poŕziu, ale aj on zloŕil
niekolkŕ ŕasomernejch epigramov a ŕalospev na smrŕ Jŕna Wolka
v 26 elegickjch distichŕch. Samo Chalŕpka v mladosti tieŕ bŕ-
nil v horatijskjch metrajch a v Martialovom ŕuchu skladal epi-
gramy Michŕl Goŕra. Horislav Škultŕty skladal sice aj rjmovanŕ
bŕse, ale aj ŕasomerne v alkajskej strofe, v sapphickej strofe,
ba aj ŕasomerne hexametre. V alkajskej strofe a v 4. asklepiad-
skom systŕme piŕal bŕse Daniel Slŕboda.

O prekladanie Horatijskjch ŕd sa tieŕ pokŕsili viacerŕ ŕtŕ-
rovci. Tak Bohdan Hroboŕ preloŕil 2. a 3. bŕseŕ z II. knihy
ŕd, prvŕ v sapphickej strofe a druhŕ v alkajskej.

ŕndrej ŕurŕek preloŕil 8. ŕdu z III. knihy, Jŕn Hoznek
4. ŕdu I. knihy a Bohuslav Nosŕk 3. ŕdu I. knihy.

Koneŕne, Ctibor Zoch preloŕil 18. bŕseŕ z Horatijskej
I. knihy Listov.

V 40-tych rokoch pribudol aj ŕeskj ŕasomernej preklad
3. Vergiliovej eklŕgy Palŕmon od Pavla Jakoboviŕa a preklad
ŕasti 6. spevu Illiady, Shovŕrka Hektora s ŕndromachou, od Mi-
kulŕŕe Dohnŕnyho, ktorj uŕ pouŕil strednŕ slovenŕinu:

"Keď k bráne prichoďiu, prejdúc cez mesto velikuo,
 ku Skajskej - lebe touto museu na bojisko vichádzať -
 v ústrety prišla bohem darohojná manželu žjenka
 Andromache, dcéruška jedínká Betiona.
 Betion, čo v hustozarostlom plákoňe bívau,
 rozkazujúc v Tébach Kilegejským, tam podo Plákom:
 Tohto si dceru pojau v ocelistou bou zbroji Hektor.
 Práve sa tu s ňou stretou, a za ňou sa ponáhľala dževka,
 nemluvňjatko ňesúc v ramenách, a krásneho sinka,
 Hektoriatko, čo sa na ligotnú hviezdu nanášau.
 Hektor zvu si Skamandrom svojho sináčka a ľudja
 Mesta- paňjatko, bo sám hájju jeho volnotu Hektor."

Ako sme videli, pri používaní antičkih metier zvíťazila časomiera a jedine Gašpar Fejerpataky zložil niekoľko básní v prízvučných trochejských tetrametroch.

Roku 1851, keď už štúrovci zavrhlí klasicizmus, uverejnil Jonáš Z á b o r s k ý knižku Žehry, v ktorej publikoval niekoľko svojich prekladov Ezopových bájak. Preložil ich voľne, veršovane a rýmovane. Ako motto uviedol tri verše z Pindarových Pythioník, III 21- 23, aj s prekladom:

"Jseu mezi lidmi ti nejvíc práznomyslně hrdí,
 jenž po obdálných ňuchají, věci za své se stydíce,
 a loví nedosáhlou nikdy marnost nádějí."

Okrem bájak všetky ostatné básne Záborského v Žehrách sú časomerné a v antičkih metrách. V tomto čase Záborský zaznával prízvučné a rýmované básne a vysoko nad ne kládol časomieru. V Dumách nachádzame početné básne v rôznych metrách: v alkajskej strofe (Kollárovi, Slovákum, Polákum, Serbúm, Nad Sloveskem, Proti rozpustilosti věku, Proti pijanstvu, Moravanúm, Proti novotám v řeči, Chorvátúm, Na Jungmanna, Maďarúm, Ku Slávii), v sapfickej strofe (Miladě 5 krát, Hollému, Šafárikovi, Proti pomlouvačúm, Šindlerovi, Srenkovi, Jozeffymu, Palaackému, K omši,

Jeho veličenstvu Franc - Josefovi), v 1. asklepiadskom systéme (Jozeffymu, Blažkovi, Vseslovanúm, Na Košuta, Ku harfe), v 2. asklepiadskom systéme (Školským druhom, Sekčíkovi, Očkayovi, K orlu rakouskému, Němoúm), v 4. asklepiadskom systéme (Zemanom uhorským, Rusúm, Čechúm). V časomerných hexametroch zložil Básnické listy (Jesenskému, Potockému, Radlinskému a iným) a Hrdinské listy (spolu 15) a básničný list Blahoslavovi zložil v časomerných elegických distichách. V týchto zložil aj epigramy - žiadlice.

Záborského Žehry ostro kritizovali štúrovci, následkom čoho sa Záborský načas odmlčel a neskôr sám sa distancoval od svojej antikizujúcej poézie, no pre preklady antických eposov naďalej doporučoval časomerný hexameter.

V Č e ch á oh proti Počátkom vystúpil jednak Šebestián Hněvkovský, jednak Vojtěch Nejedlý, no vcelku Počátkové zvičazili a antická poézia sa prekladala z veľkej väčšiny časomerne. Medzi prekladateľmi do roku 1848 treba uviesť Karla Vinařického, Moraváka Františka Sušila, Františka Šíra, Antona Lešku a Jana Vlčka.

Vinařický preložil celého Vergília, niektoré Horatiove ódy a niektoré Bionove idyly. Prekladal aj Homéra, a to dvojakým spôsobom: 1. spev Odysey preložil päťstopovými trochejskými veršami a 1. spev Iliady aj päťstopovými trochejskými veršami, aj časomernými hexametrami. Prvé verše jeho prekladov Iliady boli takéto:

"Zaspívam o hnevu Achillovu,
jaké strasti spôsobil Achajským,
a koliko duší hrdin statných
v peklo sprovodil a těla metal
ku kořisti psům a dravým ptákům,
od té doby, co se s ním pohádal
lidu král Atrevec Agamemnon.

O hňěvu záhubivém Pelejevského Achilla
pěj bohyně, co tisícero působil úhon Achajským
a mnoho velmi duší statných odeslal do propasti
pekla hrdín, těla rozmetané ponecháváje k pastvě
psům a dravému ptactvu. Boží tak dála se vůle,
od té chvíle, co první krát se ve válě rozloučil
Atreoceo, vzmešený lidu král s bohatýrem Achillem."

František Sušil prekladal Ovidia, Catulla, Propertia
a Musaa, ale popri týchto časomerných prekladoch prekladal
aj cirkevné hymny prízvuchnými trochejskými veršami.

Anton Leška si vytýčil za cieľ prekladať časomerne, verne
(zachovávať zmysel a cit predlohy) a archaickou rečou. No po
preložení niekoľkých spevov Iliady preložil celého Homéra pró-
zou (Iliadu 1833 a Odysseu 1838), vydal však len preklad
Odýsey (1848). Vlčekov preklad Iliady (1842) je časomerný
a časomerný je aj Rokošov preklad Vergiliovej Aeneidy, dokon-
čený roku 1841, ktorý však nevyšiel.

Bohuslav Štěpnička síce ešte po výjdení Počátkov uvarej-
nil preklad troch Catullových básní prízvuchne a pritom pôvod-
né falécke hemáekasyľaby nahradil šeststopovými trochejsko-
daktylskými veršami:

"Plačte Milostky se mnou, plačte vy bužkové lásky,
plačte všichni, jimž jsou v prsích outřpné srdce!
Mrtev leží tu ptáček, vrabeček drahý mé dívky,
ježto milovala víc než modré své očká."

V trochejských rýmovaných dimetroch parodoval Iliadu:

"Múzo! zpívej o té zlosti,
co měl tenkrát Achilles,
když tam Řeci dobejvali
kdes za mořem jakou ves,
kde tisíce volů smědli,
kořálky tuň vypili,

kruty, husy, kachny, kvočny,
vše i s kostmi strávilí.

Tak že po nich ani psi
nenašli nic v té vsi."

Ak po vyjdení Počátkov sa v Čechách pri prekladaní antiokej poézie uplatňovala takmer výlučne časomiera, začiatkom 2. polovice 19. storočia nastala zmena. Časomiera mala síce ešte stále veľa prívržencov, ale už nemala výlučné postavenie, lebo sa už uplatňovali obidva prozodioké systémy, najmä v prekladoch dramatickej poézie, kde sa dialogické časti prekládali prízvučne, no zborové piesne časomerne. Významným prekladateľom v tomto čase bol Václav Nebeský, prekladateľ Aristofana (Acharňania, Žaby), Aischyla (Eumenidy, Prometheus), Terentia (Bratia) a Plauta (Zajatci). V prekladoch Aristofana dialogické časti prekladal prízvučnými trochejskými pentapodiemi a aj iné verše trochejmi, no v prekladoch Aischylových diel už jambické verše prekladal prízvučnými jambami a lyrické časti trochejami, daktylmi a jambami. V prekladoch rímskych komikov jambické verše prekladal prízvučnými jambami, ostatné prízvučnými trochejami alebo jambami, dokonca aj jambickými oktonármi.

Plodným prekladateľom bol aj Frentišek Šohaj. Časomerne preložil 4. knihu Vergiliových Georgík, ale v preklade Sofoklovej Antigony a Oidipa kráľa už aj on preložil dialogické časti prízvučne a zborové piesne časomerne. A tento spôsob prekladania dramatickej poézie sa udržal až do čias Josefa Kráľa. Tak totiž preložil Jindřich Niederle Sofoklovu Elektru a Aianta, tak preložil Hynek Mejsnar Aischylovu Oresteiu a tak postupoval aj sám Král vo svojich prvých prekladoch (Antigona, Kyklops, Alkestis, Menaechni a Filoktetes). Homéra (6. spev Odysey) však preložil Niederle časomerne a aj Mejsnar preložil časomerne Homéra (Odyseu, Batrachomyomachiu, Iliadu, hymny a epigramy) a Hesioda (Theogoniu, Práce a dni a Štít). V obidvoch prozodiických systémoch prekladal aj Štolovský. Prízvučne a rýmovane, ale aj časomerne preložil niekoľko Horatiových ód, ale

v preklade Oidipa kráľa postupoval zaužívaným spôsobom (dialogické časti prízvučne, lyrické časomerne). Timotej H R U - B Ý, najplodnejší prekladateľ v tomto období, prekladal časomerne a len v dramatických dielach prekladal dialogy prízvučne. Anton Š k o d a preložil časomerne Homéra, Vergília, a Ovidiove Fasty.

Pravda, niektorí prekladatelia išli vlastnou cestou. Tak František Šebek prekladal Homéra slokami z 8. päťstopových trochejských veršov a rýmovane:

"Dej mi, Muso, abych Peleovce
Achilla hněv zhoubný opěval,
Achajští ho zakusili hořce,
připravil jimť tisícery žal:
hubil reky, jenž klesali mrouce,
mnohých duše v Hádu odeslal;
za lup ale uohystal jim trupy
pro psy lačné, kánata i supy."

Svojsky postupoval aj Vrchlický, ktorý prekladal antických lyrikov (Tyrtaia, Stesichora, Sapfo, Bakchylida, Catulla a Horatia). Známu Catullovu báseň Vivamus, mea Lesbia, preložil takto:

"Lesbia žijme, mějme se rádi!
ať starci přísní s námi se vadí,
slunce ať hasne, nebo se vrátí,
kdys věčnou noc též nám bude spátí!
Polibků tisíc, sto tisíc dej mi!
S duše mé těžké starosti sejmi,
Tisíc zas nových a tisíc zase,
co je mám po tom, kdo na to ptá se!
Sto a sto nových, sto tisíckrátě,
až starců závist v počtu se zmáte,
polibky mé na tvoje líce
pro velký počet nesečtou více!"

Významným medzníkom v dejinách prekladania antiokej poézie v Čechách bolo v y s t ú p e n i e J o s e f a K R Á - L A proti časomiere a za prízvučnú prozódii, a to v článkoch O prosodii české, ktoré uverejňoval v Listoch filologických v rokoch 1893-1898 a vydal aj meskôr v skrátenom výťahu Česká prosodie (1909). Podal tu prehľad veršovania v Čechách od najstarších čias do svojej doby a zaujal postoj k jednotlivým prozodickým systémom teoretikov i praktikov. Ako už pred ním Dobrovský a Hostinský, aj on bol presvedčený, že čeština má dôrazový prízvuk na prvej slabike slova a že je preto pre ňu vhodná len prízvučná prozódia, a nie časomerná, pretože pri časomernom veršovaní v češtine nemožno v náležitej miere vyhovieť ani slovnému ani vetnému prízvuku. Pretože aj slovný prízvuk je dôraz a aj rytmický iktus je dôraz, časomerné rady vraj v češtine možno čítať alebo s rytmickým prízvukom (iktom), a pritom zanedbávať slovný prízvuk, alebo, naopak, so slovným prízvukom a zanedbávať rytmický iktus. V prvom prípade sa ruší správna výslovnosť, v druhom rytmus. Král poukázal tiež, že v češtine časomiera nemá, čo sa týka dĺžok, pre verše tú výhodu ako v starej gréčtine, že totiž dlhé slabiky české nie sú oveľa dlhšie ako krátke, a že ani pre polohovú dĺžku nemá čeština dosť citlivosti. Odmietol aj kombinovanie časomieri a prízvuku. Po načrtnutí prehľadu českej prozódie podal pravidlá prízvučnej prozódie. Bol presvedčený, že každé antické metrum sa dá napodobniť prízvučne a to aj pri veršoch z 5- doboých a 6- doboých stôp a z dochmijov. Tvrdil, že časomerné trocheje a daktyly možno napodobniť prízvučnými trochejmi a prízvučnými daktylmi a že sa pritom môže dosiahnuť ten istý dojem ako pri časomerných daktyloch a trochejoch. Problémy mu nerobili ani jambické a anapestické rady, pretože ide pri nich o trochejský a daktylský rytmus s jednoslabičnou (pri jamboch) a dvojslabičnou (pri anapestoch) predzáškou. Tak za anapestický považoval verš: "ale on věru ještě se smál" (vv- vv- vv-). Ionikom vzostupným mu bol výraz: "ale král stál" (vv--).

Ani on však neprípúšťal napodobenie stôp, v ktorých bolo viac ako dve krátke za sebou (tribrachyje, prokeleusmatiky a palony). Za palony navrhoval použiť krétky, ktoré sa často vyskytujú s paionmi a ktoré doporučoval tvoriť z dvojslabičného a jednoslabičného slova (kráči sem, soptě krev). Bakchijs navrhoval skladať z jednoslabičného neprízvučného slova a z dvoch jednoslabičných prízvučných slov. Spondej mu dávali dve jednoslabičné slová, obidve s vetným prízvukom (mám sám, sám mám). Choriamb tvoril z trojslabičného a jednoslabičného prízvučného slova. Pri dochmiach navrhoval držať sa základného tvaru (v--v-) a podľa toho dochmios by mal pozostávať z jednoslabičného neprízvučného slova, z dvoch prízvučných jednoslabičných slov, z neprízvučného jednoslabičného slova a z prízvučného jednoslabičného slova, teda zo samých jednoslabičných slov, čo však bolo v praxi ťažko dosiahnuť a preto navrhoval tvoriť dochmije z jednoslabičného neprízvučného slova, z jednoslabičného prízvučného, z dvojslabičného a z jednoslabičného prízvučného slova a ako príklad uviedol verše:

"jde v dům soptě krev, již smyt nelze víc,
 ti psi nechybňi, jež hon po činech
 všech zlých konají."

Čo sa týka alogovania v trochejských a jambických radoch, navrhoval držať sa normálnych (nealogovaných) trochejov a jambov. Pri daktylských hexametroch navrhoval klásť namiesto spondeje, zastupujúceho daktyl, trochej, ale varoval pred hromadením trochejov za sebou, pretože si uvedomoval, že by sa tým stieral ráz rytmu. Choliamb (kuľhavý jambický trimeter) doporučoval nahrádzať normálnym jambickým trimetrom.

Proti Královmu tvrdeniu, že všetky antické metrá možno napodobniť prízvučnými, polemizoval predovšetkým jeho žiak Jan Ladislav Čapek. Tvrdil, že čeština nestrpí dve prízvučné slabiky za sebou v jednej stope a že preto je nemožné utvoriť prízvučný spondej, bakchij, antibakchij, antispast a molosos. Tvrdil da-

lej, že v českých prízvučných veršoch nenájdeme nikde vedľa seba viac neprízvučných slabík ako dve, a že teda nemožno prízvučne napodobniť tribrachys, prokeleusmatik a paion 1. a 4., a že ich teda treba nahradzovať.

Zásluhou J. Krála však zvíťazila v Čechách prízvučná prozódia a od tých čias sa v Čechách antická poézia prekladala a prekladá výlučne prízvučne. A ak sa sám Král vo svojich prvých prekladoch antickej dramatickej poézie pridržal obvyklého úzu a prekladal prízvučne len dialógy, kým zborové piesne prekladal časomerne, počnúc prekladom Sofoklovej Elektry roku 1896 prekladal prízvučne aj zborové piesne. Takto preložil Oresteiu, Hippolyta, Promethea a Eumucha.

Podľa Králových zásad prekladali aj jeho žiaci, predovšetkým Augustín Krejčí, Otakár JIRÁNI, Otmar VAŇORNÝ a Otakar Smrčka. Z nich Krejčí preložil Aristofanove hry (okrem Oblakov), Jiráni Euripidove Bakchantky, Musala a predovšetkým celého Horatia, Vaňorný Odysseu a Iliadu, Vergiliovu Aneidu, Bukoliky a Georgiky a Ovidiove Fasty, a Smrčka Catulla.

Na S l o v e n s k u badať v 2. polovici 19. storočia a v prvých dvoch desaťročiach 20. storočia jednak útlm v prekladaní antickej literatúry, jednak odklon od antických metier. Výnimku robí Jozef Loos, Tichomír Milkin, Martin Hojič, Ondrej Kalina a Ľudovít Mičátek.

Najstarší z nich, nespalský rodák Jozef Loos, profesor na gymnáziu v Banskej Bystrici a neskôr v Budapešti, preložil Sofoklovho Oidipa kráľa. Bol to prvý slovenský preklad antickej tragédie a možno povedať, že dosť úspešný. Dialogické časti preložil prízvučnými jambickými trimetrami a podobne aj časomerne trochejské tetrametre preložil prízvučnými trochejskými tetrametrami:

- K. "Dost' si sa už naplakal; poď, vstúp už radšej v príbytok.
O. Počúvam ťa, keď aj nerád. K. Všetko dobré na svoj čas.
O. Vieš s jakou odohádzam túžbou? K. Povedz, nech ju očujem.

O. Eys' ma z vlasti von vyvrhol. K. O to boha požiadaj!

O. Bohovia ma nenávidia. K. Tým skorej ťa vyslyšia.

S. Mešťania vlastenských Téb, ach, hľadte, to je Oedip ten,
ktorý v chýrnych znal sa hádkach, a prvý sa vládou skvel;
Jehož obec šťastným zvala, jemuž každý závidel,
v jak strašlivú vlnobúrku osudu, hľa, upadol!
Preto z ľudí za šťastného nepokladám nikoho,
ktorý ešte tu na zemi svoj posledný čaká deň,
prv než bez bôľu a strastí k cieľu žitia dorazil."

Zborové piesne však preložil časomerne. Dochmije pravdepodobne nerozoznal, lebo sa nedržel základného tvaru (v--v-), ale všim-
mal si len počtu a kvantity slabík.

Tichomír Milkin básnil síce rýmovane, ale Iliadu prekladal časomerne a zo všetkých našich prekladateľov Homéra preložil najviac: väčšiu časť druhého a celý tretí a štvrtý spev Iliady. Prekladal v spisovnej slovenčine, ale časomerne ako jeho vzor Hollý, ktorého preklad 1. spevu Iliady ho vraj priviedol k prekladeniu Homéra. K svojmu vzoru sa však nepriblížil.

Tretí z nich, Martin Hojič, uverejnil ešte v 60- tych rokoch preklad Anakreontovej básne Krása, ktorý možno merať aj časomerne (katal. jamb. dimetre), aj prízvučne (katal.trochej-
ské dimetre):

--,v-,v-, -	"Boh dal turom rožiská	xx, xx, xx, x
v-,v-,v-, -	koňom nohy kopytné	xx, xx, xx, x
--,v-,v-, -	rychlosť do nôh zajáčkom	xx,xx, xx,x
v-,v-,v-, -	hrtan levom zubánskym."	xx, xx, xx, x

V 90- tych rokoch uverejnil preklad ďalších dvoch Anakreontových básní, Svrček a Milok a včela. Tieto sú však obidve prízvučné (troch. akatalektická dimetre) a rýmované:

Milok a včela:

"Milok trhá ružičku
a nezbadal včeličku
učupenú v kalíšku
nuž - pichla ho v ružičku.
No bolo tam plieskania
rukama, bedákania!
Beží, letí povedať
krásnej Lade smutný pád:

"Jaj, mamička beda mne!
už umrem, už je po mne!
Smrtnú ranu zadal mi
malý hadík s krídlami,
u ľudí včela zvaný."
"Aha, syn máj, cítiš ho,
jednej včely žihadlo?
Jako ešte bolí tých,
tvojou strelou ranených."

Okrem týchto troch básničiek z Anakreonta preložil časomerne preklad Ovidiovej bájky o Ceykovi a Alcyone.

Štvrtý z nich, Ondrej Kalina, vydal roku 1902 v Skalici preklad Musaiovho eposu Hero a Leander. Kalina bol prvým Slovákom, ktorý zložil prízvučný hexameter v slovenčine a uviedol aj pravidlá prízvukovania slov v slovenčine. Jeho veršom však je na závalu, že plynú monotónne, pretože autor zanedbával cezúru a naopak, v početných veršoch má dierézu po tretej stope:

"Ospevuj, Múzo, pochodeň, svedkyňu ľúbosti tajnej,
muža tiež, ktorého za noci cez vlny pudila láska,
i sväzok mračný, ktorý nezrela Aurora večná!
Ospevuj Abyd i Sestos, kde nočne sa oddala Hero.
Ja však naslúcham piesni o plavbe Leandra, jehož
žiarivej pochodne plápol zvalal k rozkošiam lásky,
súc rovněž Túžiacej Herone svadobnou posolkyňou.
Pochodeň, lásky si obrazom! Po službách konaných nočne
medzi nebeské hviezdy ju presadil Jupiter, vládca
a hviezdou nazval vodiacou snúbencov, horiacich láskou:
Pretože družkou bola v zúrivých boľastiach túhy
a k nociam svadobným, bezosne plynúcim, milenca zvala,
prvej než zlobná búrka protivným zaviala vetrom.
Napokon spievaj mi, Muzo, o stejne znejúcom konci:
jak zhasla pochodeň, jak tiež Leander zahynul v mori."

Posledný z nich, Ľudovít Mičátek, preložil a uverejnil začiatkom 20. storočia 24. spev Iliady. Aj on prekladal časomerne a ako Milkin ani on sa nevyhol chybám voči kvantite a voči cezúram.

Sbor sa ukončil a národy hneď pospiechali k loďstvu,
k svojmu jedenkaždý, sily osviežiť večerou a
snom zatým sladkým, no plač rozhneveného Achilla
po druhovi prestať nechcel; tiež všekrotivý sen
vziať v svoje objatia nemohol ho; na posteli sem - tam
hádzuc sa smutný, o Patroklovi silnom a chrabrom
rozmýšľal; pripomínal, čo spolu s ním vykonal, tiež
koľko trpel na mori s ním koľko vo vojne na súši.
V rozpomienkach týchto slzy prelieval horúce,
ľahnúc hneď si na bok, na chrbát hneď a hneď zase na
tvár;
niekedy zas vstal a smutný blúdil po brehu morskom."

DVĚ ČESKÁ PODÁNÍ APULEIOVÝCH METAMORFÓZ
Jan Janoušek (Praha)

Překlad uměleckého díla je kulturněhistorickým činem, jehož působením se příslušník určitého národa setkává s uměleckými a ideovými hodnotami jiných kulturních okruhů. Překlad tak vstupuje do myšlenkového prostředí přijímajícího národa a přináší do něho svůj specifický vklad. Důležitost překladatelské práce tkví z tohoto hlediska především v tom, že na její kvalitě závisí představa převážné většiny komunikantů daného odlišného národního celku o příslušném literárním díle a jeho autorovi. Překlad z antických jazyků ztěžuje předkladateli úkol navíc tím, že interpret je nucen antický text v přetlumočení do moderního jazyka aktualizovat vzhledem k jeho vyjadřovacím možnostem a co nejdříve zachovávat jeho specifické originální umělecké kvality.

Překlad Apuleiových Metamorfóz, díla svérázného a co do literárního žánru v dochované antické literatuře ojedinělého, se dostal zatím české čtenářské veřejnosti do rukou ve dvou verzích. Starší pochází z pera Ferdinanda Stiebitze: Proměny čili Zlatý osel, Praha 1928 (poslední vydání Odeon, Praha 1968), autorem druhé je Václav Bahník: Zlatý osel, Svoboda, Praha 1974. Srovnání obou uvedených překladů bylo námětem mé diplomové práce, předložené ve školním roce 1980-81 na Katedře věd o antickém starověku Filozofické fakulty UK. Za východisko své práce jsem zvolil mikroanalýzu textu obou překladů v konfrontaci s originálem. K tomu jsem vybral souvislý úsek originálu Met. VI 1 - VI 24, tj. pasáž z pohádky o Amorovi a Psýché. K tomuto rozhodnutí jsem měl několik důvodů. Apuleiův sloh je, jak známo, neobyčejně pestrý a proměnlivý. Pohybuje se od poeticky zbarvené dikce přes vzrušený rétorický styl až po rozmarň burleskní a zdánlivě věcně irelevantní úseky. Vznikala tudíž možnost rozhodnout se pro analýzu několika úseků odlišných charakterů. Nakonec jsem však usoudil, že všechny tyto stylové problémy prostupují zvolenou část textu a že navíc přistupuje i okolnost, že jde o sou-

vislé vyprávění, které tvoří jedno z uměleckých a ideových těžišť celého díla.

Při srovnání obou citovaných překladů a tvůrčích postupů jejich autorů jsem narazil na řadu problémů. První z nich má spíše metodický charakter a týká se metody posuzování překladů; jde o to, jak postihnout co nejvíce charakteristických rysů zkoumaného překladu a zachovat při jejich hodnocení maximálně možnou objektivitu. Druhý problém vyvstal při rozboru sémantické stránky překládaných textů, a to zejména při hodnocení věcných posunů v rovině expresivity a sémantických odchylek od významové stránky originálu. O některých dalších otázkách, o jejichž řešení jsem se ve své práci pokusil, se zde zmíním jen okrajově, neboť rozsah tohoto článku by tímto pojednáním neúměrně vzrostl. Jde kromě jiného o přetlumočení stylistických zvláštností latinského textu, o překlad slovních hříček a onomatopoií, dále o gramatickou stránku překladu převážně ze slovnědruhového hlediska: poměr jmenného a verbálního vyjádření mezi originálem a překladem, rozvedení latinských participiálních a adjektivních konstrukcí a konečně otázky spojené se syntaktickou stránkou textu. Vystává tu i problém, jak přetlumčit latinské periody, jak nalézt český ekvivalent latinského větného členění a konečně jak vystihnout poměr hypotaktického a parataktického vyjádření mezi překladem a originálem.

Při hodnocení překladu ve vztahu k originálu se jako metodicky nejjednodušší jeví takový postup, v němž se registrují nejvýraznější odlišnosti překladu od jeho předlohy. Teoreticky se v tomto postupu můžeme opřít o předpoklad existence invariantních a variantních prvků v oblasti specifické komunikace, tak jak jej formuluje A. Popovič: "Medzitextový invariant je překrýváním sa sémantiky prekladového textu so sémantikou originálu. Medzitextový invariant sa v istom zmysle dá chápať aj ako spoločný menovateľ, spájajúci všetky existujúce preklady v ich sémantike. Inak povedané, variantná je ta časť prekladu, ktorá podlieha zmenám (vynechávanie, pridávanie) ..." (Teória umeleckého prekladu, 79). Popovič vybudovává rozsáhlý systém styli-

sticko-sémantických kategorií, jejichž pomocí hodnotí překlady v jejich vztahu k originálu. Tyto kategorie jsou však vysoce abstraktní a pro detailní práci s textem neposkytují potřebné vodítko. Podobně je tomu i u jiných badatelů, jako např. u J. Levého (v práci Umění překladu), který sice upozorňuje na dílčích ukázkách z přeložených textů na interpretační prohřešky či specifické rysy překladatelských metod, avšak souhrnný model hodnotících kritérií nepodává.

Domnívám se tedy, že v dané situaci je posuzovatel jakéhokoli uměleckého překladu, zejména pak z antického jazyka, nucen ke zcela samostatnému pracovnímu postupu, který spočívá v tom, že příbuzné variantní jevy nalezené v překladu shrne do jedné pracovní kategorie, pro niž volí srozumitelný konvenční název. Kde to není možné, musí podat alespoň definici pojmu. Porovnáme-li totiž překlady dva, a to jak ve vztahu k originálu, tak i ve vzájemném poměru mezi sebou, můžeme předpokládat, že podstatné rozdíly obou překladatelských koncepcí dostanou výraznější kontury právě při aplikaci těchto pracovních kategorií.

A) Pomocí pracovních kategorií stylisticko-sémantických se pokouším registrovat posuny v rovině expresivity, tj. vystihnout expresivní odlišnosti přeložených textů od originálů. Výsledkem tohoto zkoumání byl závěr, že jde celkem o šest eventualit:

1) o oslabení výrazu nebo naopak 2) o jeho zesílení, či 3) deterioraci, 4) o idiomatické vyjádření, 5) o věcnou odstíněnost výrazu a konečně 6) o jeho poetizaci.

1) Pod pojmem oslabení výrazu rozumím ten případ, kdy překladatel volil místo ekvivalentu, který by expresivně odpovídal originálu, výraz stylisticky neutrální a většinou s širším významovým rozsahem. Tento přístup se v celkové bilanci sledované části textu vyskytuje u Bahníka třiatvacetkrát, u Stiebitze pětkrát:

Tak Met. VI 4: "... sis in meis extremis casibus Iuno Sospita ..." překládá Bahník: "... buď v mé nouzi opravdovou

Iunonou Spasitelkou." Obdobně volí za latinské (Met. VI 9) "... in ipso aetatis meae flore ... v mých nejlepších letech ...", kdežto Stiebitz míru expresivity zdůrazňuje: "... v nejlepším květu svých let." Dojmem jistého oslabení výrazu, tentokrát opět v překladu slovesa, působí i překlad části věty (Met. VI 17): "... pergit ad quempiam turrim praealtam, indidem sese datura precipitem ..." ve znění Bahníkově: "... k jakési převysoké věži, aby odtamtud skočila dolů." Zde volba slabšího ekvivalentu snižuje dramatickou gradaci děje. Pro srovnání uvádím opět Stiebitzovo znění: "... k jedné vysoké věži, aby se odtud vrhla dolů ..."

2) Zesílení výrazu vzniká naopak tehdy, když překladatelská řešení obsahuje vyšší míru expresivity. Z pěti nalezených případů tohoto druhu jsou čtyři u Stiebitze a jeden u Bahníka. Například v Met. VI 11 překládá Stiebitz Apuleiovo: "... cuius fructices imi gurgitis vicinum fontem despiciunt" jako: "Její hluboké víry s pohrdáním shlížejí na sousední pramen." Domnívám se, že výraz despiciere zde postrádá svůj pejorativní odstín a vyjadřuje prostý fakt vyššího položení místa. Výraz zesiluje i Bahník, když místo v Met. VI 1: "... rata scilicet nullius dei fana caerimoniasve neglegere se debere ..." překládá: "... je totiž přesvědčena, že nesmí zanedbávat ..." Zvolený ekvivalent "je přesvědčena" je příliš silný a navíc ani neodpovídá stavu duševní nejistoty, v němž se hlavní hrdinka nalézá.

3) Deteriorace představuje nadměrné zesílení latinského výrazu v překladovém ekvivalentu, který nabývá pejorativní odstín, jenž však není obsažen v originále. V celkovém součtu devíti případů deteriorace je osm u Bahníka a jeden u Stiebitze. Za Apuleiovo (Met. VI 12): "... sed requiem malorum praecipitio fluvialis rupis habitura" nalézáme u Bahníka: "... ale aby se vrhla se skály do řeky a měla pokoj od trápení". Myslím, že latinské requies v sobě obsahuje poetičtější významové tóny. Na jiném místě (Met. VI 13) volí Bahník za: "... furatrina facili flaventis auri mollitie congestum ..." tento způsob překladu:

"... bez nesnází nakradla plný klín měkcoučkého žluťoučkého zla-
ta ..." Domnívám se, že na tomto místě Bahník posouvá celou je-
ho sémantickou rovinu. Už výraz nakradla neodpovídá intencím
originálu, latinské *furatrina* zde adverbialně určuje partici-
pium "*congestum*" a snaží se vzbudit u čtenáře dojem opatrného,
kradmého jednání Psychy. Nevhodná je též kumulace deminutiv "mě-
koučkého žluťoučkého" v závěru sekvence. Stiebitz si na tomto
místě počíná daleko citlivěji: ... a snadno nabravši pokradmo
vlnového žlutavého zлата ...

4) Idiomatické vyjádření zahrnuje všechna překladatelská řešení
obsahující v sobě určitá ustálená spojení a frazeologické jed-
notky. Může se jednat o lidová úsloví, frazeologismy hovorové
z dobového úzu nebo publicismy. Záměrem překladatele zde může
být především jazyková aktualizace. Této možnosti výrazně využí-
vá Bahník. U Stiebitze nalézáme tento postup ojediněle a je pří-
značné, že v jeho překladu se objevuje lidové úsloví: "Vždyť by-
la nucena vlastní nohou volky nevolky vkročiti do Tartaru k stí-
nům zemřelých" (Met. VI 13: *Quae suis pedibus ultro ad Tartarum
manesque commeaere cogeretur*). Lidového rčení užívá Bahník v Met.
VI 1: "... ale všechno nedbale a nepořádně naházené páté přes
deváté ..." za originální: "... sed *cuncta passim iacentia et
incuria confusa* ..." Z oblasti publicistické užívá Bahník dosti
často frazeologismů. Jako příklad lze uvést Met. VI 8, kde la-
tinské: "... *accepturus indicivae nomine ab ipsa Venere* ..."
překládá: "Za poskytnuté informace dostane od samé Vanuše osob-
ně ..."

6) Odstíněností výrazu rozumím kladnou hodnotu překladového tex-
tu - jeho schopnost vystihnout expresivní náboj dílčího místa
originální předlohy. I zde má převahu Stiebitz, z jehož překladu
pochází patnáct z celkového počtu jedenadvaceti vybraných míst.
Například Met. VI 10: "... *consternata silens obstupescit* ..."
překládá Stiebitz: "... stojí tu v němém strnutí ..." proti
Bahníkově verzi poněkud snižující vnitřní napětí textu: "... ne-
byla schopna ani promluvit ani se pohnout". Bahník dosahuje na

několika místech rovněž vhodné odstíněnosti výrazu. Tak je tomu například ve volbě ekvivalentu v Met. VI 13: "... et rauca Cocyti fluenta nutriunt ..." jako: "... a napájejí chraptivé proudy Kókytu". Adjektivum "chraptivý" je v tomto případě přílehavější než Stiebitzova verze: "... a živí temně hučící proudy Kókytu".

6) Kategorie poetizace výrazu je projevem schopnosti překladatele vystihnout citlivě básnické intence prozaického originálu. Kromě tohoto vystižení poetické hodnoty latinského textu se ovšem individuální poetizační tendence objevují u mnoha překladatelů jako součást jejich osobní tvůrčí metody. V našem případě jde zejména o Stiebitze, který dosahuje poetizace volbou příznakového slovosledu: "... nemohouc již dosíci okřídleného svého chotě ..." za (Met. VI 5): "... nec indipisci iam maritum volatitem quiens ...", či výběrem slova v kontextu poeticky příznakového: "... pannu vznášející se k nebi na voze taženém lvy ..." v překladu Met. VI 4: "... virginem vectura leonis caelo commeantem."

B) Druhou skupinu pracovních stylisticko-sémantických kategorií tvoří kategorie zahrnující posuny v rovině sémantické. V této oblasti vystupují kontury tvůrčích postupů obou překladatelů nejvýrazněji. Jde tu o tyto kategorie: 1) o nepřesný ekvivalent, 2) o explikaci sémantickou, 3) elipsu, 4) sémantický posun, 5) personifikaci, 6) depersonifikaci a 7) významovou aburditu.

1) Do kategorie nepřesný ekvivalent zahrnuji ta překladatelská řešení, která obecně nevystihují přesně význam originálu. Takřka výhradně zařazují do této kategorie ekvivalenty slov a slovních spojení. Celkem jsem zaregistroval padesát pět případů nepřesného ekvivalentu, a to u Bahníka padesát dva případy, u Stiebitze pouze tři. Nejprve podám příklady jednoslovných ekvivalentů. Tak místo v Met. VI 5: "Sic ad dubium obsequium, immo ad certum exitium praeparata" překládá Bahník slovy: "Tak

připravena na ponížení ...", kdežto Stiebitz volí přesnější výraz: "Tak připravena na poslušnost". Stejně nepřesné je i Bahníkově tlumočení Venušina pokynu Merkuriovi (Met. VI 7): "Nezbývá tedy nic jiného, než abys jako hlasatel veřejně slíbil ..." za originální: "... nil ergo superest quam tuo praeconio ... publicitus edicere". Sloveso "edicere" nevyjadřuje slib, jen holkou skutečnost vyhlášení potřebných údajů k dopadení Psychy. Při překladu sousloví se Bahník často uchyluje k nepřesnosti ve volbě ekvivalentu, což se projevuje zejména v tendenci zvyšovat sémantický rozsah až k jisté významové a výrazové unifikaci. Tak Apuleiův výraz (Met. VI 9): "... impares enim nuptiae et praeterea in villa sine testibus ..." tlumočí Bahník: "Nerovný sňatek, který byl nadto uzavřen někde na venkově...", i když substantivum "villa" označuje přímo statek nebo venkovské sídlo. Podobně nepřesně si týž překladatel počíná, když výraz "precibus tuis accommodare" v Met. VI 4: "Quam vellem, inquit, per fidem nutum meum presibus tuis accommodare" překládá jako "tvému přání". V celém znění: "Jak ráda bych chtěla, to mi můžeš věřit, přizpůsobila svou vůli tvému přání". Výraz "přání" zde neodpovídá dané situaci, neboť Psyché prosí bohyni o asyl ve svatyni.

Stiebitz se dopouští záměrných nepřesností ve volbě ekvivalentu jen velice zřídka, a navíc míra nepřesnosti jeho verze je jen nepatrná. Je tomu tak například v překladu Apuleiova textu (Met. VI 15): "... deique numen in uxoris laribus percolens ..." ve znění: "... a projevuje úctu k božstvu v těžkých nesnázích jeho choti". Ekvivalent je tedy poněkud zjednodušen, za "numen dei" volí Stiebitz prostý překlad "božstvo". Je ovšem možné, že Stiebitz nepovažoval pojem numen v Apuleiově době za obsahově vyhraněný.

2) Expplikací sémantickou rozumím jakékoli sémantické dokreslování originálu překladatelem. To znamená, že překladatel vzhledem k originálu obohacuje svůj text o nové údaje, jež mají převážně explikativní ráz. Tento postup je zcela namístě, jestliže

poskytuje čtenáři nutné vysvětlení z oblasti antických reálií, nechce-li na ně autor překladu poukázat v poznámkovém aparátě. Překladatel je též nucen k podobné explikaci, jestliže syntaktická sevřenost latinského textu požaduje v zájmu srozumitelnosti vysvětlující opis. Nevhodným prostředkem se tento postup stává tehdy, když anticipuje budoucí děj, nebo když pomocí různých adverbialních vět zbytečně vysvětluje text, a tak ponechává málo místa pro myšlenkovou práci čtenáře. Rovněž příslušná adresnost, tj. přehnaná snaha o uvádění konkrétních názvů osob, míst a dějů, se může často octnout v rozporu s tvůrčím záměrem antického autora, úmyslně ponechávajícího v textu jistou významovou neurčitost.

Do sémantické explikace řadím především ty případy, kdy překladatel výraz méně konkrétní nahradí výrazem užšího rozsahu na základě znalosti kontextu. V tomto smyslu překládá Bahník v Met. VI 8: "... tanti praemii cupido omnium mortalium studium adrekerat ..." slovy: "... se z touhy po tak veliké odměně horlivě pustili do pátrání"; Bahník zde obohacuje překladový celek o výraz "pátrání", který v dané sekvenci chybí. Na jiném místě opravuje z logického hlediska znění originálu (Met. VI 9): "Quamquam inepta ego frustra filium dicam ..." na: "... když o něm mluvím jako o vnukovi". Překladatel zde zaměňuje hledisko Venušina syna a Psychy za hledisko Venuše - babičky, a proto mluví o vnukovi.

Doklady z překladu Stiebitzova jsou v rámci této kategorie početně skrovnější; z celkového počtu padesáti devíti případů patří Stiebitzovi jen čtrnáct, Bahníkovi čtyřicet čtyři a oběma překladatelům na jednom místě textu zároveň jeden případ. K originálnímu znění (Met. VI 4): "... Sami, quae sola partu vagituque et alimonia tua gloriatur, tenes vetusta delubra ..." Stiebitz dodává vysvětlivku "byl svědkem": "... Na Samu, jenž jediný se pyšní, že byl svědkem tvého zrození, dětského pláče a kojení." Stiebitz se tak vyhnul obratu zvolenému Bahníkem, "jenž se pyšní tvým narozením" a působícímu v češtině vyumělkovaně.

Další typ sémantické explikace představují citáty vlastních

jménem tam, kde se v originále nevyskytují. Tímto způsobem překládá Bahník Met. VI 16: "Nam sic eam maiora atque peiora flagitia comminans renidens exitiabile ..." slovy: "Venúše na ni promluvíla s úsměvem ..." V latinském originále pouze na dvou místech pohádky o Amorovi a Psyché nalézáme přesné pojmenování boha lásky jménem Amor. Autor takřka důsledně používá jména Cupido. Bahník však často užívá jména Amor místo Cupido a jméno Amor se v jeho překladě objevuje i tam, kde se o hrdinovi mluví pouze zájmenem. Třeba v překladu Met. VI 11: "Interim Cupido solus interioris domus aurei cubiculi custodia clausus ..." v tomto znění: "Amor byl zatím sám a sám zavřen ve zvláštní komůrce ..."

Do oblasti sémantické explikace řadím také *abundantní* sémantické vysvětlivky, které patrně mají v překladatelově záměru zdůraznit některé skutečnosti připomínané v textu. Překlad tak ovšem získává poněkud mnohomluvný charakter. Tyto formy explikací se vyskytují jen v Bahníkově překladu. Širší vysvětlivku v textu nalézáme například na místě Mat. VI 13: "Dám ti ještě jeden úkol a tím si pečlivě vyzkouším ..." za originální: "Sed iam nunc ego sedulo periclitabor". Výraz "dám ti ještě jeden úkol" je tu přebytečný. Širší rozvedení volí také Bahník za Apuleiovo (Met. VI 18): "... huius (sc. Lacedaemonis) conterminam deviiis abditam locis quaere Taenarum ..." překlad s immanentní vysvětlivkou: "... v jeho sousedství je Tainaros, budeš ho musít hledat, neboť je ukrytý daleko od cest."

3) Do kategorie elipsy zahrnuji jevy, jež jsou do jisté míry opakem explikace sémantické. Na rozdíl od ní však nemá vypuštění některých slov takový dopad na celkovou významovou výstavbu přetlumočeného textu. Celkem jsem zaregistroval devatenáct případů elipsy, z toho sedm u Bahníka a dvanáct u Stiebitze. Vcelku běžným jevem v překladové praxi je vynechávání různých nadbytečných spojek, zájmen a adverbíí, jichž je v latinském textu hojně a v českém překladě by působily rušivě. Navíc jde o slova málo sémanticky obsažná, někdy jen s navazovací funkcí. Stiebitz ve svém překladě vcelku důsledně vynechává adver-

biální výrazy u sloves dicendi jako v Met. VI 23: "... pro sede sublimi sedens procerus Iuppiter sic enuntiat ..." kde překlad je veden bez ekvivalentu za adverbium sic: "A Jupiter sedě majestátně na vysokém stolci prohlásil ..." Tyž překladatel obvykle vypouští v překladu zájmeno ipse ve funkci navazovací (Met. VI 10): "... ipsa cenae nuptiali concessit" překládá prostě: "... odebrala se na svatební hostinu."

Sémanticky závažnější je již vypuštění některých adverbálních určení. Ale i zde je třeba hodnotit opatrně. Stiebitzovu verzi překladu Met. VI 20: "... mentem capitur temeraria curiositate ...", vypouštějící výraz mentem považuji za oprávněnou, neboť v českém "byla zachváčena" je ono latinské mentem vlastně již obsaženo. Stiebitz tedy překládá takto: "... byla zachváčena nerozvážnou zvědavostí." Jako méně úspěšné lze hodnotit Bahníkovu elipsu adverbia v Met. VI 7: "Tunc ovans ilico ... Venus caelo debeat" jako: "Tu sestoupí Venuše s velkou radostí s nebe." Zde bych se raději přiklonil k překladu Stiebitzovu, neboť ponechání adverbia "ihned" nesnižuje dramaticnost textu: "Venuše ihned jásajíc ..."

4) Jako sémantický posun hodnotím takové překladatelské řešení, které volbou nepřesných ekvivalentů posouvá určitou pasáž překladového textu do jiné sémantické polohy, než je tomu v originálu. Domnívám se, že na těchto místech zabsolutizoval Bahník Apuleiovu afinitu ke groteskosti a text v určitých momentech z vulgarizoval. Všech deset případů sémantického posunu jsem našel v jeho textu. Poetický charakter výrazu se vytrácí v Bahníkově interpretaci Met. VI 14: "... byla přítomna jen tělem, její duch bloudil kdesi daleko" za originální: "... quamvis praesenti corpore, sensibus tamen aberat". Pro srovnání uvádím Stiebitzovo znění: "... jen tělem byla přítomna, duchem však vzdálena." Jako sémantický posun na mne působí také přetlumočení pasáže z Met. VI 12: "Perrexit Psyche volenter, non obsequium quidem illi functura, sed requiem malorum praecipitio fluvialis rupis habitura" v podobě: "Psyché šla docela ráda, ne však proto,

aby vyplnila rozkaz, ale aby se vrhla se skály do řeky a měla pokoj od trápení." Zde sousloví "docela ráda" nepůsobí přesvědčivě vzhledem k duševnímu stavu hrdinky (jedná se o stav krajního zoufalství) a konec věty "aby měla pokoj od trápení" má mírně vulgární nádech.

5) Personifikací rozumím náhradu neosobního agenta slovesného děje originálu agentem osobním v překladu. Tento překladatelský postup si v některých případech vynucuje rozdíl mezi syntaktickou stavbou latinské a české věty. Některé případy užití neosobního podmětu autorem na mne ovšem působí dojmem, že je v nich obsažena tendence zdůraznit nebo vyjádřit pasivitu v hrdinčině jednání. Například v Met. VI 1: "... citatum gradum quem defectum prorsus adsiduis laboribus spes incitabat et votum" Bahník překládá osobně: "Neustálou námahou už byla unavena a sotva se vlekla, teď ji však naděje a touha vzpružily." Stiebitz ponechává vyjádření neosobní: "... zrychleným krokem, jenž již docela ochabl stálými útrapami." Do kategorie personifikace jsem zařadil šest případů, z toho u Bahníka čtyři a u Stiebitze jen jeden.

6) Depersonifikace představuje opak personifikace: překladatel přenáší agenta děje z osoby na podmět neosobní. Zaregistroval jsem pouze jediný případ u Bahníka (Met. VI 8): "... nebo snad tě drzost tvé povahy dožene k předstírání ..." za: "An pro cetera morum tuorum temeritate istud quoque nescire te fingis."

7) Významová absurdita vzniká v překladu tehdy, obsahuje-li překladatelská interpretace věcný omyl nebo nevhodné spojení bez vzájemné sémantické vazby. Jako první případ lze uvést toto místo z Bahníkova překladu: "... potokem slzí smáčela její chodidla ..." v překladu (Met. VI 2): "... uberi fletu rigans deae vestigia." Tento úkon je zřetelně technicky nemožný. Do oblasti významové absurdity jsem zařadil i jinou Bahníkovu interpretaci (Met. VI 5): "Isto quoque fortunae naufragio Psyche perterrita ...", která v češtině zní "Zdrčena tímto dalším ztroskotáním

štěstí." Stiebitz toto místo překládá: "Když i tato naděje ve štěstí ztroskotala." Domnívám se spolu se Stiebitzem, že může ztroskotat pouze naděje ve štěstí, nikoli ono samo jako jistá stálá a neproměnná hodnota.

Na základě tohoto průzkumu, který ve svém celém původním rozsahu zahrnul více stylistických kategorií a přihlížel též ke gramatické struktuře originálu a překladu, jsem se pokusil hodnotit oba překlady Apuleiova díla. Kromě analýzy textů jsem přihlížel k celkové struktuře obou překladů, jež jsem chápal jako celostní tvůrčí akty v oblasti literární komunikace.

Stiebitzův překlad působí dojmem vyváženého slovesného díla vysoké umělecké úrovně. V oblasti expresivity se Stiebitz záměrně vyhýbá anomáliím a jeho překlad velice jemně obráží expresivní nuance originálu. Na některých místech se Stiebitzův překlad vyznačuje velmi poetickým zabarvením výrazu, dle mého soudu, většinou ve shodě s povahou originálu; jistá poetizační tendence je ostatně vlastní celému Stiebitzovu stylu. Pečlivě se vyhýbá oslabování expresivity a na několika místech spíše inklinuje k jejímu zesílení.

Stiebitzova interpretace je ze sémantického hlediska uvážlivá a ukázněná. Překladový ekvivalent, který by se dal označit jako nepřesný, se v jeho textu vyskytuje velice zřídka. Sahá-li Stiebitz k explikaci sémantické, mají tyto úpravy ráz vnitrotextové vysvětlivky, oprávněné už tím, že jeho překlad není opatřen poznámkovým aparátem. Místa, kde by se dalo mluvit o sémantickém posunu celé pasáže, jsem v jeho překladě nenašel. Mírnou převahu projevuje Stiebitz ve srovnání s Bahníkem v užívání elipsy, přičemž často vypouští slova nepřiliš významově obsažná.

Je tedy možno tuto krátkou charakteristiku uzavřít v tom smyslu, že F. Stiebitz patří k vzácným a právem oceňovaným překladatelským typům, u nichž se spojuje filologická akribie s nevšedním uměleckým nadáním, stylistickou kultivovaností a jazykovým citem. Jeho překlad Apuleiových *Metamorfóz* zůstává i více

než po pdesáti letech plnohodnotným a důstojným přetlumočením Apuleiova díla pro naši čtenářskou veřejnost.

Bahníkův překlad je poznamenán řadou drobnějších i závažnějších nedostatků. Překladař se často uchyluje k posunům v oblasti expresivity, mnohdy oslabuje výraz vzhledem k míře expresivity originálu a stírá tak jeho pestrost. Tento nedostatek se v některých případech snaží vyvážit silným až křiklavým podtržením expresivity a často sklouzává k deterioraci. V jeho textu je obsažena řada jazykových aktualizací, rčení a frazeologismů. Bahníkův jazyk je pestrý a blíží se současnému úzu hovorové češtiny, ne všude však odpovídá jazykově originálu a jeho stylistické úrovni. V některých pasážích působí Bahníkův text poněkud mnohmluvným a nevhodně publicizujícím dojmem. Sémantika Bahníkova překladu je mnohdy poznamenána výskytem nepřesných ekvivalentů. Objem českého textu silně vzrostl množstvím explikací všeho druhu; autor překladu prozrazuje i takové skutečnosti, jež autor originálu zřejmě zamýšlel ponechat v nejistotě fantazijního náznaku. To platí zejména o uvádění vlastních jmen tam, kde se v originálu nevyskytují. Některé části Bahníkova překladu se dále vyznačují výrazným sémantickým posunem. Na dvou místech sledovaného textu je formulace významově rozporná.

Vcelku lze o Bahníkově překladě říci, že uměleckou hodnotou zaostává za kouzlem Apuleiova díla a překladařskou úrovní za výtvořem Stiebitzovým. Snad se **stalo**, že Bahník zde nezvolil vhodný objekt pro svůj překladařský naturel. Zejména jeho překlad Ciceronových řečí proti Verrovi je o mnoho kvalitnější a v něm se též mohl lépe uplatnit Bahníkův sklon k jazykové aktualizaci a publicistickému zabarvení textu.

Frameny a literatura:

L. Apuleius: Metamorphosen oder der goldene Esel, Berlin (Akademie-Verlag) 1978

Apulei Platonici Madaurensis Metamorphoseon libri XI, Leipzig
(Teubner) 1968

Apuleius: Zlatý osel, přeložil V. Bahník, Praha (Svoboda - AK)
1974

L. Apuleius z Madaury: Proměny čili Zlatý osel, přeložil
F. Stiebitz, Praha 1928 (několik dalších vydání)

Levý J., Umění překladu, Praha 1963

Popovič A., Teória umeleckého prekladu, Bratislava 1974

VERGILIUS: DIDO
(Vergiliovy Aeneidy zpěv IV.)
Přeložila Julie Nováková (Praha)

I. Úvodem:

Vůči Vergiliovu má české překladatelské umění nemalý dluh. I náš nejlepší překladatel tohoto století, Otmar Vaňorný, věnoval své nejlepší síly Homérovi a knížete římských básníků tlumočil už bez elánu, i když Georgica uznaně patří mezi veledíla světové poezie. Obtížnějším úkolem bylo ovšem zčeštění Aeneidy. Na rozdíl od řeckého Achilla, který byl v bojích a soubojích ve svém živlu, bojoval Aeneas nerad, jen tam, kde musel - poslušen hlasu svého svědomí nebo božích příkazů. Zatímco Odysseus si při vši své touze po rodné Ithace po deset let nedal ujít žádné dobrodružství, hrdina Vergiliův by byl nejraději zůstal v troskách Tróje a budoval novou; bohové mu však přikázali založit jiné království za mořem. Aeneas poslechne, trpí tím on i druzí, geniální zakladatelka Karthága Didó umírá sebevraždou. Jejich duševní boje a konflikty byly arci odrazem dobových krizí společnosti a pokusů o jejich řešení. Konflikty prožíval sám básník, který miloval přírodu, venkov, klid, ale na společenskou (nejen Augustovu) zakázku musel složit budovatelské epos. V Aeneidě je citelná disharmonie a neklid. Tento neklid je svým způsobem moderní.

Aeneidu jsem začala překládat r. 1947, když jsem ještě nebyla zcela rozhodnuta pro dráhu univerzitní a nedovedla jsem se rozloučit se svými překladatelskými plány. Přeložila jsem zpěv I, II, IV a část III. Základním problémem byl verš. Klasický hexametr by se nesnášel se zmíněným neklidem díla; není žádná náhoda, že Vergilius zde nepoužil ani půvabného verše Bukolik, ani velebného rozměru Georgik, ale vytvářel tady verše tvrdé, místy skoro neladné, s posunutými cézurami a zarážejícími elizemi. Nevěřím, že to zavinila absence "poslední ruky", nedokončenost básně. Hledala jsem verš přiměřeně neklidný, celkovými

obrysy hexametru podobný. Ten jsem nenašla v hexametu bez cézury, neboť takový se příliš podobá verši volnému, jaký v překladech antického eposu nerada vidím; přijatelný ovšem nebyl ani čistý alexandrin (jakého jsem užila pro překlad Músaia), který by byl na bohatost Vergiliova verše příliš krátký a mimoto má lyrický ráz. Rozhodla jsem se pro verš šestistopý, který by fluktoval mezi hexametrem a alexandrinem a tak zvyšoval žádoucí "aeneidní" napětí. Použila jsem proň (jako v Músaiovi) rýmu, protože nerýmovaný český verš, zvláště není-li alternující (trochejský nebo jambický), působí tuze volně a nenormovaně. Nyní po letech však vidím, že pro celou (!) Aeneidu by se můj kontaminovaný a rýmovaný verš sotva hodil. Snad je to dobře, že mi nebylo dáno překlad dokončit.

Zpěv IV má v Aeneidě postavení zvláštní; literární historikové už dávno upozornili, že je to vlastně epyllion do eposu vsunuté, relativně svébytné. Bývalo už vydáváno separátně, rovněž samostatně recitováno. Svůj starý překlad jsem zrevidovala a vylepšila o dovolené r. 1969, v karlovarském Domově čs. spisovatelů, na psacím stroji Literárního fondu, kterému při této příležitosti vzdávám dík. Pro malý rozsah epyllia nebylo jeho knižní vydání zatím možné.

II. Aeneis IV. - Dido

Láska však ranila těžce už dávno královnu;
jí stravuje tajný žár, jí tepny střebe rána.
Věhlas rekova rodu i veliké hrdinství
jí nejde z mysli, ta tvář jí v hlubině srdce tkví,
i slova, a nepřeje trýzeň jí pokojného snu.
Nazítří Foibovou lampou když ozářila zrána
Jitřenka zemi a s oblohy vlhký shrnula stín,
ona k své oddané Anně se ozvala rozhárána:

5

"Jaké mne děsí sny a mučí, má sestro rodná!
 Jak nevidaný host to vešel v naši síň, 10
 jakou má tvář, jak chrabré srdce a udatné v seči!
 Já věřím - a věru je proč - že je bohů símě a syn.
 Přizemní duši by prozradil strach. Co nebezpečí,
 ach osudů psanec, nám líčil! Těch válek, jež vypil do dna!
 Nebýt mé pevné vůle a nehnuté jak skála, 15
 že nechci pod jedno jho už chotě Žádného,
 zklamána první láskou, když smrt mi ji jednou vzala,
 a pochodní nevýslovně si nezhnusit svatebních -
 jedině tento by možná mne dovedl zlákat hřích.
 Věz, Anno, co Sychaios svůj nešťastný naplnil los 20
 a Penáty vraždou zbrotil sám rodný bratr nám,
 jen tento mi rozrušil city a duši po útrobě
 mi zviklal. Toť znamení staré, ten plamen dobře znám.
 Leč dřív ať mi pod nohama se rozestoupí země
 neb všemocný Otec bleskem ať k stínům zavrhne mne, 25
 k siným Erebu stínům a nepřeberným tmám,
 než poskvrním svoji čest či závazek pošlapám.
 Mlou lásku si vzal ten první, jenž připoutal mne k sobě;
 mějž si ji u sebe a ponech si ji v hrobě".
 Řekla a vyhrklé slzy jí naplnily klín. 30

Dí Anna: "Má drahá, své sestře i nad světlo života dražší,
 chceš napořád v samotě truchlit a mladost proželeťi
 bez Venušiných darů a bez rozmilých dětí?
 Myslíš, že o to se zajímá popel a pohřbený stín?
 Neoblomili tě v zármutku muži tvé ruky chtiví, 35
 byl Ijarbas zhrzen i jiní, jež bohatá Libye živi
 vítězstvími, a předtím i nejeden ve vlasti naší;
 budiž; leč lásce se bránit, jež přichází vhod a je milá?
 A na to nepomyslíš, čí kraj jsi osídlila?
 Kol sedí gaetulský lid, ježž nemožno porazit 40
 válkou, numidští jezdcí a Syrta nehostinná;
 na druhé straně je žíznivá poušť a v okolí širém

ten největší lupič, Barka. Nač hovořit o válce s Tyrem,
kterou nám bratr hrází?

Tak to řídili bozi a málost Júnónina, 45
že koráby od Tróje vítr hnal do našeho klína.
Jak skvěle se povede městu, jak skvěle tvému trůnu
v takovém manželství! a po boku trojských zbraní
k jak velikým, sestro, věcem se vzepne sláva Punů!
Ty o milost bohy jen pros, jim přinášej oběti, 50
věnuj se hosti a hleď ho všemožně zdržeti,
než dozuří na moři bouře a deštivý Órión,
než obnoví lodi on, když odplout nečas brání."

Řekla, a srdce jí vzňala a vášní rozpálila,
v pochybách naději dala a ostych uvolnila. 55
I začnou obcházet chrámy a před oltáři se klaní,
k obětem vyberou ovce, jak velí zvyky dávné,
Foibovi, Lyaiovi i Cereře zákonodárné
a Júnóně více než jiným, jež manželské svazky chrání.
Sama spanilá Didó teď v pravici číši třímá, 60
víno jalůvce bílé z ní lijíc doprostřed rohů,
anebo k oltářům tučným se ubírá před tvář bohů
a z drobů kouřících ještě čte očima nedočkavýma
ve vyvržených žertvách, jež dodala hned zrána.
Té nevědomosti věštců! Co modlitba platna jí je, 65
co v takové vášni chrám? Jí z dřene kostí tyje
dál plamen jemný a mlčky se jitří v ňadrech rána.
Hoří nestátná Didó a po celém městě šílí
a těká, podobna lani, již v nestřežené chvíli
zasáhl šípem pastýř a v krétském háji sklál 70
z dálky, leč perutný hrot jí v ráně zanechal
nevěda; ona, jak prchá po úvale i lese,
bloudí a v boku střelu si smrtonosnou nese.
Jednou přes celé město si svého hosta vodí,
ukázat sidonský poklad a připravený hrad; 75
už už se vyznávat začne a uvízne vprostřed slova;

tu zase na sklonku dne dá vystrojít nové hody,
o strastech trojského lidu chce znovu poslouchat
a na rtech vypravěče jak zmámená visí znova.
A když se rozejdou všichni a přitlumí záři svou 80
matná luna a hasnoucí hvězdy zas k spánku zvou,
v prázdné hodovně sama se trápí na pustém plyši
a jeho vzdáleného ač vzdálena zří a slyší,
neb na klín Askania, tvář stejnou s Aeneou,
si bere a nevýslovnou svou lásku takto šálí. 85
Rozestavěné věže už nerostou, v zbrani se voje
přestaly cvičit a obranné bašty už nechystali,
nezdili přístav; uvízlo dílo, i hrozivé valy,
vysoké, hotové zpola, i nebetyčné stroje.

Jakmile vládkyni uzřela rozenka Saturnova, 90
drahá Jovova choť, jakým morem je zasažena,
že pro vášeň pověsti nedbá, dí k Venuši jízlivá slova:
"Tučnou si nesete kořist a velikou opravdu chválu
ty i tvůj hoch; toť čest nehynoucího jména,
úskoku bohů dvou když podlehne jedna žena. 95
Já dobře chápu, že ty jsi pro strach z našich valů
neměla důvěry k hradům a hradbám Kartaginy.
Leč kdy to vezme konec? A k čemu teď zápas nyní?
Proč raději věčný mír a svatbu nesmluviť?
Cos celou duší chtěla, tos dostala v úplnosti: 100
láskou se spaluje Didó a šílí až v morku kostí.
Nuže, my rovným právem a společně tento lid
řídme a Frygovi nechať je poddáno veškeré jméno
tyrské a do rukou tvých je vložme jako věno!"

Jí - neboť vycítila, kam licoměrně bije, 105
vládu nad Itálií chtíc odvrátit do Libye -
Venuše odtušila: "Kdo tohle by nepřijal
a který blázen by s tebou chtěl raději válčiti dál?
Jenom když dojde zdaru, co říkáš, od Štěstěny!"

Leč nejsem si jista sudbou, zda v jediném městě chce 110
mít Jupiter tyrský lid i trojské běžence,
a smlouvu uzavřít a smísit oba kmeny.
Ty mu smíš zkoumat ledví a prosit právem ženy.
Začni, a já se přidám." Tu vece paní bohů:
"To bude starost má. Teď to, co stát se má, 115
řeknu ti krátce, jak provést nám bude oběma.
Do lesů Aeneas na lov se chystá a zároveň ona,
nešťastná Didó, hned zrána, jak světlo Hyperiona
poznovu pokryje svět a vzejde na oblohu.
Až hvozd bude plný jezdců a do tenat sepnut a sítí, 120
já na ně vyliji příval a s mrákavou krupobití
shůry a rachotem hromu se rozbouří nebesa celá.
V přítmí se rozprchnou všichni, noc stinná zahalí je
a s trojským vojevůdcem se v téže slují skryje
Didó. Já budu tam, a když tvůj souhlas mám, 125
sváží je v stálý sňatek a za ženu mu ji dám,
tam bude svatba." Kývla, a sníž se s ní přela,
uhodši její lest se usmála Kytherea.

Mezitím Jitřenka vstala a zrůžověl Oceán;
se slunce východem vybraná mládež se ubírá z bran, 130
s ní tenata, lovecké sítě a oštěpy o ploché špici
se hrnou, i massylská jízda a ohaři čenicahající.
V komnatách ještě se zdržela kněžna; už čekají na ni
u prahu šlechtici punští a v zlatě a šarlatě oř
tam zpěněná udidla hryže jak divý a nemá stání. 135
Konečně jde a družina dlouhá svou provází paní:
má ze zlata toul a vlasy má sebrány v zlatou sponu,
pestře vroubený plášť jí halí ze Sidonu
a roucho purpurové jí spíná zlatá brož.
Už jdou i frygičtí druzi a Ijúlos, dychtivý honu, 140
Aeneas v čele všech, jsa nad jiné spanilý,
přidá se k ní, a teď se zástupy spojily.
Jako když od toku Kanthu a z Lykie v době tání

sejde a rodný Délos jde navštívit Apollo, 145
k oltářům zavede tance, a hlučí okolo
sbor z Kréty a z Dryopie i Skythové malovaní;
sám kráčí po svahu Kynthu a měkkým letorostem
má spoután dlouhý vlas a propletený skvostem,
na pleci zvonivý toul: tak kráčel Aeneas, 150
neméně jarý, a stejný mu ze sličné tváře šel jas.
Už do panenských hvozdu a do hor vcházeli;
hle, tehdy s hřebene skal se vrhly gazely,
seběhly po úbočí a na opačné straně
v stádo uprášené se shluknuvše jeleni
s hor pádí zděšení a tryskem míjejí pláně. 155
A chlapec Askanius se na bujarém koni
raduje v hloubi lesů a předjíždí ty i ony,
mezi bezbrannou zvěří teď touhou zahořev,
aby mu přišel kanec či s hory ryšavý lev.

Mezitím s rachotem mocným to začne na nebi vřítí, 160
na to se strhne přívál a s průtrží krupobití;
tu kde kdo z družiny tyrské a polekán trojský sbor
i Venušin dardanský vnuk, si hledají uprostřed hor
každý přístřeší jinde; a s vrchů se bystřiny řítí.
V jediné slují se setkali Didó a trojanský král; 165
napřed Země a zasnubní Júnó znamení daly;
zableskly ohně a éther co svědek té veselky vzplál
a nymfy k ní zavýskaly až na samém vrcholku skály.
Ten den neštěstí zplodil a zkázu Didóninu.
Už nedbala na dobré jméno a na to, co říká lid, 170
o pouhé kražené lásce už královna přestala snít:
říkala tomu teď snátek, tím jménem halíc vinu.

Najednou velkými městy jde po Libyi Fáma,
Fáma, to zlo, nad něž rychlejšího by nenašel svět:
pohybem sílí a s délkou své pouti se zvětšuje sama, 175
prvotně strachy malá, leč do nebe vyroste hned,

až mezi mraky má hlavu, ač pŕdu pod nohama.
 Ta po Titánech se nerodila prý rodičce Zemi
 - jež na bohy sršela hněvem - co poslední ze sester,
 Fáma rychlonohá a s křepkými perutěmi, 180
 obrovská obluda, hrozná: ta kolik má po těle per,
 tolik má bdělých očí, ó divoucí dive! a tlam
 jí navlas tolik mluví a tolikéž napíná slechů.
 Za noci nad zemí letí a ve stínu pod nebesy
 pištic, aniž kdy víčka si k sladkému spánku svěsí; 185
 za dne usedá slídíc buď na nejvyšší střechu,
 anebo na strmou věž, a lidnatá města děsí,
 stejně zvěstujíc pravdu, jak držíc lež a klam.
 Ta mnohotvárnou řeč mezi lidí tenkrátě sela
 s plesem a věci bylé i nebylé stejně pěla: 190
 že sem Aeneas přišel, muž narozený v Tróji,
 se kterým Didó žit se nestydí krasavice;
 že celou zimu teď spolu si radovánky strojí
 v zajetí nízké vášně a na vládu nemyslíce.
 I naplní ohava božská všem ústa těmito slovy 195
 a záhy své běhy i ke králi obrátí, k Ijarbovi,
 svou řečí mu popudí mysl a na hněv navrší hněv.

Jej počala z Ammóna Jova prý nymfa od Garamy,
 on Jovovi zdvihl v své široké říši obrovské chrámy,
 bylo jich sto, a tolikéž oltářů s věčnými světly, 200
 bohů to bdělá stráž; tam krví ze žertev
 mokvala půda a pestrými pletenci veřeje kvetly.
 On jako beze smyslů, zlou zprávou rozlícen,
 prý vzýval před oltáři a božími svítidly Jova
 a s rukama rozepjatýma jak prosebník pronesl slova: 205
 "Ty Jove všemohoucí - vždyť tobě maurský kmen
 na pestrých lehátkách kvase teď ulévá ke cti révu -
 vidíš tohle? Či tebe, když plameny sesíláš,
 se hrozíme pro nic a v mracích nás lekají, rodiči náš,
 jen slepé blesky, a hromy by nebyly znamením hněvu? 210

Ženština bludná, jež v končině naší za peníz malý
malou buduje tvrz a které jsme podmínky dali
k usídlení a k orání břeh: ta nechce mne
za muže: Aeneu na trůn a za pána vybrala si.
Teď s družinou polomužů své navoněné vlasy 215
i bradu frygickou čapkou si sepnuv tenhle Paris
kochá se lupem: a my, my smíme jen hromadit dary
do tvých svatýň, tvé slávě tak sloužíce daremné."

Když takto se oltáře drže ho prosil těmito slovy,
všemohoucí ho slyšel, zrak obrátil na pyšný val, 220
kde milostný pár o své dobré jméno.se nestaral,
načež pravil a příkaz dal takový Merkurovi:
"Vzhůru, Zefyry svolěj a na perutích, synu,
ke králi dardanskému leť v tyrskou Karthaginu,
kde nyní mešká, losem mu určených nedbaje měst; 225
rci mu a o závod s větrem mu dones tuto zvěst:
Neměl takovým být podle příslibu Krasopaní,
ne proto dvakrát matka ho vyrvala z řeckých zbraní,
leč v bojovné Itálii měl v budoucnu voje vodit,
rodičce vůdců, a z Teukrovy krve vznešené zplodit 230
národ, jenž veškerý svět by uvedl pod svá práva.
Pakli ho nechává chladným tak velikých věcí sláva
a pro svoji vlastní čest na se námahu nechce brát:
nepřeje Ijúlovi, on otec, ausonský hrad?
Proč v nepřátel kmeni dlí, co jim chce a co očekává, 235
proč nemyslí na římské příští a na lávinskou vlast?
Ať vypluje: toť naše vůle, a to náš budiž vzkaz."

Řekl. Velkého otce on slov, aniž otálí,
poslechně: na nohy nejprv si přiváže sandály,
zlaté, okřídlené, jež nad hladinami vod 240
i přes pevniny ho nosí, a s větrem o závod.
Pak vezme berlu: tou volá on z Orku na novou pouť
duše, a v ponurý druhé zas posílá Acheront,

spánek dává i bere a smrtí otvírá zraky.
 Tou vyzbrojen řídí větry a proplová neklidné mraky 245
 a jak letí, už vrcholek vidí a strmicí boky
 Atlanta otrlého, jenž temenem podpírá svět;
 borem zarostlou hlavu mu lemují po všechny roky
 černá mračna, a meluzína a déšť do ní bijí,
 plece mu pokryje napadlý sníh - pak se ručeje lijí 250
 starcovi s brady a ježatý vous se mu obrátí v led.
 Zde poprvé kyllénský bůh svůj dvojkřídly zastavil let;
 pak celým tělem střemhlav se k moři spustil a stal
 se podobným onomu ptáku, jenž okolo rybnatých skal
 a okolo břehů si nizoučko lítá, až při hladině; 255
 nejinak letě uprostřed země a nebe se bral
 k Libyi, větrem napříč a k písčité Kartagině,
 jda od děda z matčiny strany bůh z Kyllény, syn Maje.
 Jedvaže okřídlenými se dotkl chodidly chat,
 Aeneu spatřil, jak staví město a zakládá hrad. 260
 Tyrským šarlatem plášť na něm hoří a s ramenou vlaje
 spuštěn, Didónin dar - to královna ze zlata niti
 vetkala vlastní rukou a bohatě do tkaniny -
 a ze žlutých jaspisů meč jak z hvězd se mu u pasu svítí.
 Hned se naň obořil Merkur: "Ty honosné Kartaginy 265
 teď základy kladeš, a otroče ženě, vysoký hrad
 stavíš, nemysle, ach, na vlastní úkol a stát?
 S jasného Olympu sám mne za tebou bohů král,
 jenž zemí i nebesy točí, jak chce, teď odeslal,
 a o závod s větrem mi kázal ti tato vyřídít slova: 270
 Proč v Libyi maříš čas, co tady tě očekává?
 Pakli tě nechává chladným tak velikých věcí sláva
 a pro svoji vlastní čest na se námahu nechceš brát,
 pomysli na Askania, co budoucnost dědicova,
 Ijúlos roste, a římská země i italský stát 275
 mu patří." Taková slova jak vyřkl kyllénský bůh,
 smrtelným zřítelnicím se ztratil v půli slova
 a s očí do daleka se rozplynul v řídký vzduch.

Při tom pohledu zmaten však oněměl Aeneas,
hrůzou mu vstaly vlasy a v hrdle uvízl hlas; 280
touhou utéci hoří a opustit sladkou zem,
takovou výstrahou zdrcen a božím příkazem.
Ach, co dělat, co říci teď královně vášnivě,
kudy na ni, jak začít a od čeho nejdříve?
I tříští se rychlou myslí hned tam a hned zas sem. 285
věk obrací na líc i na rub a váží ze všech stran,
až po všech rozpacích tento mu připadl nejlepší plán:
S Mnéstheem, Sergestem, Serestem zdatným se dohovří,
ať potichu schystají lodi a druhé ať soustředí k moři,
lodní nářadí s sebou, a nového co se má stát, 290
o tom ať mlčí; a dokavad šlechetná Dido nic neví,
do smrti nečekajíc tak veliké lásky zvrat,
on s ní promluvit zkusí v čas nejlepší pro návštěvy
a šťastně rozetnat uzal. Ta slova rychle a rád
vyslechne každý a začne dle příkazu pracovat. 295

Leč královna lest (což možno je oklamat milující?)
vytušila, a budoucí věci už postihla sama,
i v bezpečí všeho se bojíc. Vždyť tatáž bezbožná Fáma
jí řekla, že chystají útěk a koráby v loďnici.
Vzkypí jak zbavena smyslů a po celém městě šílí 300
a třeš menadě rovna, již bubínky vyplašily,
jak zaslechne Bakcha a po třech letech ji orgie zvou
i hlahol, jenž z Kithairónu se rozléhá noční tmou.

Nakonec k Aeneovi se takto obrátí sama:
" Myslil jsi, věrolomný, že takový veliký hřích 305
ještě ke všemu skryješ, z mé země že odejdeš tich?
Naše tě nevíže láska, tvé někdejší rukoudání,
ani Didó, jež zahyne smrtí bez slitování?
Dokonce buduješ lodi teď v zimě a za špatných hvězd,
ve víru severáků se hotoviš putovat slání, 310
krutý? Co kdybys do cizích končin a neznámých měst

neplul a kdyby Trója ti trvala beze škody:
 plul bys do staré Tróje skrz rozkacené vody?
 To **utíkáš** mně? Já tě pro slzy tyto a pro pravici
 tvou vlastní (vždyť jiného nezbylo nic mně nešťastnici), 315
prosím, pro naši svatbu a manželství započaté
 i pro moje zásluhy, jsou-li a je-li ti něco svaté
 či něco ode mne milé: dům polituj nachýlený,
 toho se úmyslu vzdej, je-li ještě na prosby čas!
 Pro tebe numidští vládci a pro tebe libyjské kmeny 320
 ke mně pojali zást, na mne navraží Tyros a pro tě
 jsem zahubila svou čest a pověst o věrnosti,
 jež sahala k nebi. A komu mne zanecháš na smrt - můj hosti?
 Vždyť toto jediné slovo mi zbylo ze jména chotě.
 Nač čekat, až Pygmalión, můj bratr, mi rozkoté val 325
 neb odvěče zajatkyní mne Gaetul Ijarbás?
 Alespoň kdyby mne býval, než uprchneš, obtěžkal
 z tvého semene plod, kdyby maličký v paláci hrál
 si Aeneas, jehož tvář by s tebou stejná byla,
 pak bych se přelstěna tolik a samotna necítila." 330
 Řekla. On ani brvou, chtě vyhovět Jovovi otcí,
 nehnul a lásku krotil v svém srdci **meromocí**.
 Konečně pravil: "Tvých zásluh - a není pro ně míra -
 lze vyčíst, královno, množství a nikdo je nepopírá,
 tvých zásluh o mne: já rád chci Elissy vzpomínat, 335
 dokavad při smyslech budu a v údech potvrvá dech.
 Teď krátce k věci. Svůj odchod jsem nehodlal schovávat,
 to nevěř, a nikdy jsem nesliboval tvým chotěm se stát,
 své plány na svatebních jsem nestavěl obřadech.
 A kdyby po svém žít mne nechala sudba má 340
 a podle obrazu srdce si zařídít osudy svoje,
 předně bych předrahých trosek si hleděl a města Tróje,
 Priamův palác by stál a vlastníma rukama
 nová pro poražené bych založil Pergama.
 Leč do velké Itálie teď Apollo z Gryneje, 345
 do Itálie věštby i z Lýkie vedou psance;

to je má láska, to vlast. Když tobě, Féničance,
 v Kartágu hrad a libyjské město tak drahé je,
 proč vlastně nepřeješ Teukrům se usadit v ausonské zemi?
 I my máme právo si království hledat za hranicemi. 350
 Mne Anchíses otec, kdykoli zemi noc obejme stinná
 vlhce a kdykoli hvězdy se vynoří plápolavé,
 ve snách, sám stín a zarmoucen, léká a upomíná,
 i chlapec Askanius, má křivda na druhé hlavě,
 již o Hesperii šidím a o pole osudová. 355
 I posel bohů byl seslán teď od samého Jova
 (přísahám při těch dvou hlavách) a s větrem o závod vzkaz
 mi donesl; boha jsem viděl - jej zřetelně oblával jas -
 jak do hradeb vešel, a těmito boltci jsem uslyšel slova.
 Přestaň i mne svými nářky i sebe rozdírat;
 do Itálie se nechystám rád." 360

Mluvil, a ona už dávno má odvráceny oči,
 semotam jimi koulí, pak mlčky je na něho stočí,
 od hlavy k patě ho změří a řekne rozhněvána:
 "Bohyně není tvou matkou, tys nevzešel od Dardana, 365
 proradný, na Kavkaze tě zrodila špičatá skála
 a tvrdá; hyrkanská tygřice struky ti podávala.
Vždyť nač se zapírat dál? Snad žítí pro větší žal?
 Vzdechl snad při mých slzách, hnul se mu v tváři sval?
 Uronil dojat slzu či bylo mu milenky líto? 370
 Jedno horší než druhé! Už Jupiter nevidí to,
 už veliké Júnóny zrak se pro tohle lhostejným stal.
 Veta je po vši etí. Nah vyvržen byl z vody,
 já se ho ujmu a trůn mu dám bláhová napolo,
 před jistou smrtí mu zachráním druhy i ztracené lodi 375
 (ach, lítice hněvu mne štvou): teď prorok Apollo,
 teď zase lycké věštby a od samého Jova
 po větru hlasatel bohů mu nese strašlivý vzkaz!
 Asi že o to jde bohům! Že mají na starost nás,
 ti bezstarostní! Jen běž, já nevyvracím tvá slova: 380

pluj si do Itálie, a hledej si v příbojích vlast.
Já čekám, mají-li božstva - ta dobrá - své moci jen část,
že vprostřed skal budeš pykat a vzývat Didónu znova
a často. S pochodní černou ač vzdálena za tebou půjdu,
a až studená smrt mi duši vyprostí z údů, 385
všude ti v patách bude můj stín. Tebe postihne trest,
bídný, a do hlubin Hádu mně o tom přinesou zvěst."
Zde přetrhne svoji řeč a uprchne ochořelá
zpod širého nebe a z dohledu všem se vytratí zcela,
on stojí a váhá, pln obav a chtěje jí nemálo říci. 390
Jí se ujmou a omdlelé tělo odnesou služky
a v komnatě mramorové je uloží na podušky.

Nicméně Aeneas zbožný, ač potěšit žalostí
a zkonejšit touží a slovy jí odpomoci v hoři,
vzdychaje zhluboka, zviklán a v srdci velikou něhu, 395
přec plní boží rozkaz a kráčí poznovu k moři.
Tu teprve Teukrové napnou a podél celého břehu
spouštějí vznosné lodi. Kýl smolný se na vodě nese,
už nesou vesla zelená ještě a stožáry v lese
neotesané, jak dychtili plout. 400
Vidět, jak z celého města jich táhne jediný proud,
a jako když mravenci drancují velikou hromadu zrní,
myslíce na zimu předem, a stodoly si plní;
jde plání černý voj a v trávě kořist sváží
pěšinou úzkou; z nich jedni strkají zrna těžká, 405
plecemi opření do nich, a druzí jsou voje stráží,
plísni toho, kdo mešká, a po celé stezce to vře.
Jak ti tenkrát bylo, když vidělas to vše,
jak jsi vzdychala, Didó, když široké břehy vřítí
jsi shlédla z vysoké věže a vzdula se k vlnobití 410
tím jásotem před tvým zrakem i hladina daleká!
Lásko zlá, k čemu všemu ty nepudíš člověka!
Propukat zase v pláč a zkusit to s prosbami znova,
svou pýchu pokorně poddat zas nutkání Amorovu,

aby zkusila všecko a nemřela zbůhdarma.

415

"Hemží se po celém břehu, jen pohleď, Anno má;
sešli se ze všech stran; už plachta vítr svádí
v svůj klín, a blažení plavci už ověnčili zádi.
Mohla-li jsem se, sestro, tak veliké nadít rány,
budu ji moci i snést. Jen jedinou od své Anny
já ubohá ještě chci věc: vždyť tenhle nevěrník
jen tebe si vážil a tobě i tajné svěřoval plány;
ty víš, kdy má otevřen sluch, jeho hodinu znáš i zvyk.
Jdi k němu, sestro, a pyšnému hosti rci prosebně sama:
Já jsem se v Aulidě s Řeky přec nespřáhla, na Trojany
že nastrojím smrt, aniž loďstvo jsem poslala na Pergama,
otce Anchísa prach jsem neznesevětila a Mány,
aby tak zarytě **sluch musel mému zavírat hlasu.**
Kam chvátá? Ať nešťastné milé dar poslední ještě dá:
ať počká na dobrý vítr a plavbu bez nečasu.
O starý manželský svazek, jež zradil, už neprosím já,
či aby se království vzdal a krásného Latia;
chci nic, chci čas, chci prostor a skoncovat s bláhevostí,
jenom co po prohře trpět mne naučí osud můj.
O tu jen milost prosím - své sestry polituj! -
a až mi ji dá, mu ji splatím svou smrtí víc než dosti."

Tak prosí, a znovu a znovu mu takováto lkání
nešťastná sestra nosí. Jím nehne žádný ston,
neslyší laskavě jediné slovo: to osud brání
a jindy slitovné ucho bůh rekovi zaclonil dlaní.
Jako když váním odtud i odonud Aquilon
v Alpách velikán dub o mnohaletém kmeni
vší silou vyvrátit zkouší; on skřípe, a od lupení,
jak se koruna zmítá, je vysoko postlána zem;
sám ve skále tkví a tak, jak vysoko do étheru,
stejně hluboko sahá svým kořáním do Tartaru.
Nejinak hrdinou zas a zase vzkaz za vzkazem

zmítá, on ve velkém srdci má bolest nevidanou:
nehnuta zůstává mysl a slzy marně kanou.

Tehdy už neblahá Didó se vůle osudu zděsí, 450
modlí se o smrt a žít ji netěší pod nebesy.
Ba aby odešla vsutku a urychlila ten krok,
když na oltář oběť kladla, kde kadidlo se pálí,
uzřela - hrůza! - jak víno se při ulitbě kalí
a v krev a sedlinu černou se obrací posvátný mok. 455
Leč nikomu neřekla slovo, co viděla, ani své Anně.
Uprostřed hradu pak byla i svatyně mramorová
jejího dávného chotě, a ctíla ji nevidaně,
zobíc ji skvostnými věnci a vínky jak padlý sníh;
odtud zaslechla hlasy a manželova slova, 460
kterak ji volá, když noc svět pokryla fialová,
a na střeše samotář výr si v písniích pohřebních
stýskal častokráte a houkal jak v táhlém pláči.
Nadto i předních věštců ji děsil prorocký hlas
a strašlivá varování. I ukrutný Aeneas 465
ve snách šílenou hořem ji honil a zase a znova
se viděla zrazena, sama, jak bez průvodu kráčí
dlouhou cestou a hledat jde Tyřany do pustin:
jak Pentheus pomatený když všechny tři Eumenidy
a zdvojnásobené Théby i slunce dvojité vidí, 470
neb Orestes na jevišti, ten Agamemnonův syn,
před matkou prchá, jež pochoďně má a ve vlasech zmije
černé, a mstitelky sedí mu na prahu Erinye.

Když tedy žal ji zlomil a Lítice naplnily
a odhodlala se zemřít, tu sama si určila chvíli 475
i způsob; pak řekla své smutné sestře - tu čelo její
naději lhalo, co chystá, znát nebylo na obličejí -
"Cestu jsem našla, má rodná (smíš sestře blahopřáti),
která mne vyléčí z lásky a nebo mi jeho vrátí.
Tam, kde zapadá slunce a končí Okeán, 480

je pomezi Aithiopie, kde Atlas velikán
hvězdami planoucí nebe si otáčí na rameni;
odtamtud pochází kněžka, prý zrozená v massylském kmeni,
chrám hlídala Hesperidkám a chystávala draku
krmení z vazkého medu a uspavadlo z máku 485
a na svaté jabloni zlatých si hleděla radostí.
Ta tvrdí, že srdce, když chce, svými říkadly od bolesti
zhojí a přinutí jiné zas láskou churavět,
v řečišti zastaví vodu a hvězdy obrátí zpět,
v noci vyvolá Mány a uzříš, jak země jí vyje 490
pod chodidly a habry k ní sestupují z hor.
Tvá milená hlava je svědkem a ví to bohů sbor,
jak nerada, sestro má drahá, se pouštím do magie!
Ty vysokou hranici tajně dej vztyčit ve vnitřním dvoře;
co v ložnici nechal viset ten bídník, dej na tu chvoj 495
všecko, i šaty po něm a veškerou mužovu zbroj -
a manželské lože, mou zkázu; ať uvidím po něm hořet,
zločinci, památku každou, a kněžka jinak nedá."
Řekla a zmlkla, jen její tvář je smrtelně бледá.
Přesto netuší v srdci, že za kouzla neslychaná 500
skrývá svou smrt, a nechápe vášeň tak velikou Anna,
aniž se horšího bojí než za pohřbu Sychaeova.
I plní sestřina slova.

Leč královna pod širým nebem jak viděla hranici stát
uvnitř paláce, velkou, z dřev borových a z dubů, 505
pokryje nádvoří věnci a smutečným kvítím je zdobí
a mavrch zapomenutý pak položí meč i šat
a na lůžko jeho obraz - ví přesně, co teď zbývá.
Kol stojí oltáře, vědma má vlasy až na paty,
tři stovky bohů a s Erebem Chaos zpěvavě vyzývá, 510
trojtvárnou Dianu pannu a trojí lic Hekaty;
vše skropila vodou, jež z pramene Léthé prý pocházela,
pak vzala zeliny bujné a jedem prýskající
černým, jež mēděný srp musel požat při měsíci,

i kouzlo, křiběti snaté hned po vylíhnutí s čela, 515
před klisnou zachráněné.
S čistýma rukama kaěžna a s tlučí dlí u plamene,
má rozpasanou řízu a bosou jednu nohu,
znalých osudu hvězd se dovolává a bohů,
než zemře; i moc, jež nerovnou lásku má na péči, 520
je-li kde jaká, s pamětí dlouhou a spravedlivá.

Už byla noc a sladkému snu každé pozemské tělo
se znaveno vzdalo, a divoké moře už dohučelo,
i lesy, v ten čas, kdy hvězdy jsou v polovici svých drah,
kdy mlčí kdekeré pole, i zvěř a strakatí ptáci, 525
co na plochách jasných jezer i v rovině hustého hloží
se zdržují, za tiché noci si k spánku perutě složí,
utišují svou trýzeň a trud se jim ze srdce ztrácí.
Leč ne tak Féničanka: ta nešťastná duše si v snách
na mžik neuleví a srdcem ni očima 530
nepojme noc: její hoře se zdvojuje, láska lítá
v ní procitne znovu, a velikým hněvem jak bouří se zmitá.
Takto horlí v svém srdci a u sebe rozjímá:
"Co dělat? Mám zhrzena čekat své staré ženichy snad?
Poniženě jít za Nomády a za ně se vdát, 535
když jsem manželství s nimi už odmítla tolikrát?
Tož poslouchat trojské zvůle a po lodi za Dardany
se vydat? Že na dobrý skutek jim dříve prokázany
tak vzpomínají a rádi mi vděčí za život!
Dejme tomu, že ano: kdo vezme mne na pyšnou loď, 540
už nevítanou? Což nevíš, ty bídná, kterak si vedou,
jak přísahat neučil křivě ten lid už Laomedón?
Co potom, až prchnu? Plout sama s tou posádkou jásající?
Či Tyřany nalodit s sebou a v plném průvodu
ty, jež jsem dostala s Tyru tak těžko, zas na vodu 545
po druhé hnát a větrům dát na pospas plachetnici?
Spíš zemři, jak zasluhuješ, a mečem se bolesti zprosti!
Tebe můj oblomil pláč, ty mne nejdřív - zmámenou hostem -

sestro, jsi uvrhla v zlo, jemu na milost nemilost.
Já nesměla bez muže žít a na loži viny prostém 550
jak divoká šelma, a takový velký si ušetřit žal.
Věrnost jsem porušila, slib Sychaeovým kostem."
Takový za nářkem nářek se z jejích prsou dral.

Všecko připraviv řádně, už na hrdopyšné zádi,
k odplutí hotov, spánku se oddával Aeneas; 555
když tutéž podobu boha a tentýž obličej zas
ve snách spatřil a snil, jak poznovu mu radí -
ve všem Merkurovi byl podoben, měl jeho hlas
i pleť a plavý vlas a ztepilou postavu mládí.
"Synu bohyně, v takový čas jak dokážeš spát, 560
hrozící nebezpečí kol sebe nevidíš stát?
Neslyšíš, pošetilý, jak příznivé zefyry vanou?
Ona má na srdci hřích a nástrahu neslýchanou,
chce zemřít a v hrudi hněv jako střídavý příboj si živí.
Neprchneš střemhlav pryč, dokud utéci je v tvé moci? 565
Uvidíš, čluny se hladina zvíří a nad přílivy
zahoří pochodně hněvu a břeh bude plameny vřít,
jestliže v této zemi chceš čekat na úsvit.
Vzhůru, už neotálej! Tvor vrtkavý, proměnlivý
je ženština". Takto děl a splynul s černou nocí. 570

Tentokrát zjevením náhlým byl Aeneas vyděšen,
z údů setřásl sen a burcoval druhy z lože:
"Vzbuďte se, vyskočte, muži, a chopte se všichni vesel,
rychle napněte plachty! Bůh z étheru poslaný shůry
úprkem prchat a kotevní lana přetít a šňůry 575
hle nás už po druhé puďí! Jdem za tebou, veliký bože,
kdokoli jsi, a znovu z nás každý tě poslechne vesel!
Stůj při nás, pomoz a hvězd rač příznivě po nebi vést
a laskavě běh!" Tak děl a vytrhl z pochvy jak blesk
svůj meč a přesekl lano tou ocelí obnaženou. 580
Táž horlivost zachvátí všecky a do díla se ženou:

od břehu odrazili, už hladinu pokryly lodi,
veslaři zviřují pěny a brázdí modravé vody.

Začala Jitřenka skrápět už zemi světlem novým,
s Tithónem chotěm se loučíc a s ložem šafránovým. 585
První světlo se šepit když spatřila a výše střech
kněžna, a s vyrovnanými jak plechtami loďstvo plove,
i přístavy vyklizené a prázdný veslařů břeh,
čtyřikrát anebo třikrát se do hrudi mramorové
bijíc a plavé vlasy si rvouc, "Což odejde, Jove, 590
ten cizinec", dí, "a posměch si z našeho království ztropí?
Což nevyjdou z celého města, což nepopadnou kopí,
což z loděnic nevytáhnou ti ostatní kdekterý člun?
Sem s pochodněmi, sem s šípy, a druzí ať vesel se chopí!
Co to říkám, kde jsem? A jaký tě proměnil běs, 595
nešťastná Didó? Ty bezbožné skutky ti vadí dnes?
To měly tenkrát, když jsi mu dávala žezlo a trůn!
Hle, věrná ruka, jež s sebou prý vozí otecké Lary,
na vlastní ramena zvedl prý stařečka otce ten muž!
Proč jsem ho nerozsápala a nenaházela cáry 600
do vln, proč nevzala na ně, ba na Ijúla nůž
a vlastnímu otci ho nenesla na stůl a na hostinu?
Dvojsečné arci je bitevní štěstí. Pah, beztoho zhynu:
z koho jsem měla strach? To jsem nemohla do ležení
vnést pochodně, podpálit lodi a zničit to pokolení, 605
otce i syna, a smrtí vlastní vše dovršit?
Ty Slunce, jež na všechny pozemské skutky svůj sesíláš svit,
ty Júnó, jež znáš mou trýzeň a starala ses o ni,
ty Hekato, na křižovatkách a po městech vzývaná v noci,
vy Mstitelky děsné a bohové moji, teď od Didóny, 610
než země, poslyšte toto a v hoři jí ku pomoci,
jak zaslouží, spějte a splňte mé prosby. Když do přístavu
dovést a vylodit na zem je nutno tu prokletou hlavu,
chce-li tak Jovův osud a nehnutě vytčená meta:
ať alespoň sužován válkou a zbraněmi divá 615

odtržen od Ijúla i od země zaslíbené,
o pomoc škemrá a uvidí hanebně vraždit svůj lid,
ať nerovným podmínkám míru je nucen se podrobit,
ať z království svého se netěší dlouho a ze světla světa,
ať předčasně padne a nepohřben v písku na holé pláni! 620
Toť moje prosba, mé poslední s krví vylité přání.
Vy pak, Tyřané, celý ten rod a budoucí plémě
stíhejte záští a tryznu takovou vystrojte mně:
s tím lidem nemějte družbu a nižádné spolčování.
Jednou nějaký mstitel se zvedni z našich kostí, 625
jenž Dardanům ohněm a mečem by pustošil usedlosti
nyní i v budoucnosti, a kdykoli dosáhne na ně!
Ať břehům se protíví břehy, ať moře mořím a zbraně
zbraním, ať bijí se sami i děti jejich dětí!"

Domluvila a v duchu se začala rozmyšlet, 630
jak život už nežádoucí co nejdříve přervat. Pak slov
jen málo pronesla k chůvě, jež Sychaea odkojila
(tu její ve staré vlasti už černý pokrýval rov):
"Jdi pro mou sestru Annu, ty naše pěstounko milá!
Vyřiď, ať pospíší vodou se pokropit ze studánky 635
a přivede s sebou žertvy i oběti, o kterých ví.
S těmi ať přijde; ty zbožně si stužkami ověnci spánky;
oběť jsem rozhodnuta vzdát styžskému Jovovi,
kterou jsem začala řádně, pak skoncovat se svou láskou
a plamenům na pospas vydat tu hranici s dardanskou maskou." 640
Řekla, a ona tak horlivě chvátá, jak dovolí stáří.
V očekávání smrti však Didó, zsinalá v tváři,
divoká před hrozným činem a na líci cukající
skvrny a krví podlitý zrak jako při zimnici,
do zadních částí domu se vrhne a na hranici 645
zběsile stoupá, meč dardanský z pochvy dobude ven,
dar, který k takové službě jí nebyl zůstaven.
Tam, jakmile známé lože a roucha Trojanova
spatřila, věnujíc slzám a vzpomínkám maličko jen,

k loži se přivinula a pronesla poslední slova: 650
"Předměty sladké, dokavad božstvo a osud dal,
přijměte moji duši a sejměte se mne můj žal!
Žila jsem, prošla tu pouť, již pořádek Fortunin
mi určil, a pod zemi nyní můj veliký sestoupí stín.
Slavné jsem vzdělala město a spatřila hrady svoje, 655
pomstila chotě a trest jsem vnutila bratrovi-vrahu,
šťastna, ach nadmíru šťastna, jen kdyby našeho prahu
a břehu bývaly nikdy se nedotkly koráby z Tróje".
A tisknouc do lůžka tvář: "Já nepomstěna zhynu,
leč buďsi, ať zhynu", praví, "ať takto jdu do říše stínů! 660
Ať od moře ukrutný Dardan z mé hranice očima dým
vstřebá, ať moje smrt co znamená špatné jde s ním".
Řekla, a v půli těch slov jak na čepel nalehla sama,
spatří ji družky, i meč, jak je od krve pod rukama
potřísněnými zpěněn. Tu náрек se od hrdých stěn 665
ke stropu vznesl a vzrušeným městem už křepčí Fáma.
Hořekování, sten a bédování žen
se rozlehlo v domech a pláč šel ozvěnou na oblohu,
jako by Kartágo padlo a uvnitř nepřítel byl,
anebo v starém Tyru, a požár se rozběsnil, 670
toče se po střechách lidem i po příbytcích bohů.
Slyší to polomrtva a zděšena sestra a šat
i tvář si pustoší nehty a pěstmi prsa holá,
davem se prodere běžíc a mroucí jménem volá:
"Tohle to bylo, má rodná? Mnes hodlala oklamat? 675
K tomu ten oltář, ten oheň a hranice v odlehlé síni?
Na co mám žalovat nejdřív já sirá? Žes za průvodkyni
ve smrti odmítla sestru? Kéž na tentýž pohřeb jsi vzala
i mne: pak obě táž hodina, bolest i ocel by sklála.
Stavím to vlastnoručně a k oteckým bohům svým hlasem 680
volám, a když jsi mřela, já zlá tady nebyla jsem!
S sebou jsi zabila mne, má sestro, i Sidoňany,
starší i lid i město. Sem vodu, ať obmyji rány,
a bloudí-li na jejích rtech snad poslední ještě dech,

ústy jej seberu." Dí a vyběhne po břevnech, 685
obejme polomrtvou a sestru v náručí třímá
a sténajíc černou krev s ní vlastním šatem myje.
Ona se pokouší zvednout svá víčka obtěžkaná
a zase umdlí; jí v proklané hrudi šelestí rána.
Třikrát se na loži zvedla a opřela o loket, 690
třikrát klesla zpět a očima bloudícíma
hledala na nebi světlo a vzdechla nalezši je.

Júnó té bolesti dlouhé a těžkého umírání
želíc, Íridu s nebe jí seslala, všemocná paní,
pomoci v smrtelném boji té duši ze spleti údů. 695
Vždyť nebyla hodna smrti a nemřela po osudu,
leč předčasně, pro náhlou vášeň, jež vzplanula v nešťastnici;
však ještě neutrhla jí plavou s temene kštici
Proserpina a Hádu ta hlava nenáležela.
Na křídlech žlutých a v krůpějích Íris oblohou letí, 700
tisícem měňavých barev se lesknouc na slunci celá,
a stane jí v hlavách. "Ten vlas dle rozkazu pro podsvětí",
řekla, "já zasvěcuji a tvého tě zprošťuji těla".
Pravou rukou pak ustříhla kadeř; tu veškeré z žil
jí uniklo teplo a dech se do vzduchu rozptýlil. 705

ANTICKÁ NORMA RŮŽENY VACKOVÉ

Eva Stehlíková (Praha)

Ačkoli se Růžena Vacková ve své rozsáhlé publicistické činnosti dotýkala téměř všeho, co lze subsumovat pod pojem kultura, v centru její pozornosti zůstávalo divadlo. Kdybychom sledovali její bohatou tvorbu divadelně kritickou, která dosud čeká na své zhodnocení, neubránili bychom se obdivu. Autorka, na kterou klasičtí filologové vzpomenu především v souvislosti s její prací věnovanou římským reliéfům, komentovala v prvorepublikánských a protektorátních periodikách od třicátých let do r. 1942 téměř denně a s neúnavnou pohotovostí současné divadelní dění. Její recenze jiskřící britkým úsudkem a vtipem prozrazují dokonalou znalost divadla a dokonalé pochopení jeho potřeb. Divadlo pro ni bylo vždycky záležitostí etickou, a tak střežila neúplatně jeho uměleckou pravdivost a neúprosně stíhala každou polovičitost a nedbalost. Hájila tradici, ale projevovala pochopení pro umělecké výboje, měla své divadelní lásky (k největším patřilo divadlo E.F.Buriana, jehož činnost sledovala s přátelskou náročností), ale čím více věděla, že pro mnohé divadelní skutečnosti "opravdu není způsobu a měr, které by zvážily a posoudily ... objektivně", tím více hledala pevnou normu. Často se při tom vracela k antice. Když psala svou velkou studii Současné české herečky, vypomohla si tím, že herecké kreace jednotlivých hereček nazírala rastrem antických dramatických postav. Propracovala si k tomu etickou typologii řeckých dramatických hrdinek a vysledovala, jak se všechny tyto postavy, v nichž jsou rudimentárně obsaženy základní ženské typy, proměňují v dalším vývoji divadla. Nad inscenacemi antických her na českých scénách uvažovala o inscenační praxi antické, pokoušela se čtenáři přiblí-

žit skutečně "živé" antické divadlo a účinně tím zpochybňovala naše akademické, "klasicistní" pojetí výtvarného ztvárnění antických her.

Celou svou uměleckohistorickou erudicí a svou zkušenost divadelního kritika dala do služeb divadla ve své monumentální práci Výtvarný projev v dramatickém umění. Psala ji za těžkých dob okupace a mohla vydat až v 1948. Zapadla neprávem. Měli by se k ní vrátit především teatrologové, kteří o čtvrt století později řeší stejnou problematiku v podstatě ze stejné perspektivy, ale měli bychom se k ní vrátit i my. Přečteme si, prosím, v době autorčiných osmdesátin oněch patnáct stránek o starověkém divadle, které napsala v době své akmé. Hutně a přesně - tak jako nikdo před ní a nikdo po ní u nás, a málokdo vůbec - postihla hluboký rozdíl mezi řeckým a římským divadlem, základní odlišnost obou, která vznikla proměnou estetického nazírání. Mnohé mohla jen načrtnout, ale i v pouhém náčrtu jsou patrné monumentální tahy.

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE prací doc.dr.Růženy Vackové (* 23.4.1901)

Vyběrová bibliografie uspořádaná k osmdesátinám R.Vackové shrnuje pouze její vědecké práce a podstatnější studie vizící se k problematice řešené našimi obory.

- 1 Stavba kostela a koleje sv. Ignáce v Praze podle plánů: Památky archeologické XXXIV, 1925, 394-418.
- 2 Římské historické reliéfy (Formální vývoj). Praha, FFUK 1929, str. VI+304, tb. XXXI.
řf. K. Svoboda: NV 11, 1930, 148-161; A. Salač: LF 57, 1938, 446-449.
- 3 Římské historické reliéfy (Obsahový vývoj). Praha, FFUK 1936, str. 200, tb. VI.
řf. G. Hejzlar: NV 1937, 271-284.
- 4 Růženy Vackové obrana proti kritice G. Hejzlara. Praha 1938, str. 40.
řf. G. Hejzlar: NV 19, 1938, 220-222; odpověď autorky: Národní střed 19.7.1938.
- 5 Sokrates, vychovatel národa. Praha, V. Petr 1939, str. 30.
řf. M. Seifna: Střední škola 1940, 98.
- 6 Ženy v řeckém dramatu. Součást studie Současné české herečky: Žena v českém umění dramatickém. Praha, Topičova

edice 1940, str. 119-132,

- 7 Rodopis antických dramatických postav. Tamtéž, str. 133-147.
- 8 Obnovný pohled na živé divadlo v antice: Divadlo 1940/41, 130-134, 155-159, 1941/42, 3-6.
- 9 Česká moderní syntéza o řeckém umění: Život XVII, 1941, 46-47.
- 10 Poznámky o českém klasicismu: Život XIX, 1944, 102-103.
- 11 Výtvarný projev v dramatickém umění. Praha, V. Tomsa 1948, str. 649.

Pozn. red. Doc. dr. Růžena Vacková zemřela 14.12.1982.

VÝSLEDKY A PROBLÉMY POPULARIZAČNEJ A PREKLADATEĽSKEJ ČINNOSTI NA ÚSEKU ANTIKY V ROKOCH 1976-1980 NA SLOVENSKU

Etela Šimovičová (Bratislava)

V oblasti popularizácie antiky a prekladateľskej činnosti na Slovensku stretáme sa s niektorými rovnakými problémami ako v Čechách, ktoré by sa žiadalo riešiť (problémy umeleckého stvárnenia prekladov, transkripcie gréckych a latinských mien do slovenčiny, veršovej techniky), no navyše ešte s problémami, ktoré už v Čechách problémami nie sú alebo nikdy neboli, najmä čo sa týka prekladateľských a edičných možností.

Preklady

Najrozšírenejšou formou popularizácie antiky na Slovensku sú preklady antických diel. Pokiaľ ide o odbornú jazykovú prípravu, veľa si sľubujeme od toho, že sa nám v budúcnosti podarí presadiť na FF UK popri učiteľskom štúdiu latinčiny aj odborné štúdium latinčiny a tedy aj gréčtiny, v ktorom sa položí zvýšený dôraz na jazykovú stránku tak latinčiny klasickej, stredovekej resp. novovekej, ako aj gréčtiny. Na Slovensku je tento problém o to naliehavejší, že stojíme pred úlohou vyrovať sa s množstvom neprebádaných správ o Slovensku, nachádzajúcich sa v archívoch na listinách a pod.

Čo sa týka štylistickej pripravenosti a umeleckého stvárnenia prekladaného diela, zatiaľ skromne len toľko: Slovenský literárny fond, ústredie slovenských prekladateľov, ktorého členmi sú aj prekladatelia z antiky, organizuje v súčasnosti záujmové vzdelávanie prekladateľov odbornej i beletristickej literatúry v rámci záujmových krúžkov, ktoré sú prístupné všetkým evidovaným a registrovaným prekladateľom a tematicky sú zamerané na najrozmanitejšie problémy prekladateľskej činnosti. Isteže treba len privítať takéto snahy Ústredia prekladateľov Slov. literárneho fondu, najmä keď sa na prekladateľskej činnosti začínajú podieľať aj mladí prekladatelia. Z odboru antiky sú to absolventi štúdia klasickej filológie na FF UK, ktorí

sa uchytili v zamestnaní ako redaktori v niektorých vydavateľstvách. Na adresu antiky treba však povedať, že na spomenutom fóre zatiaľ neodznela nijaká prednáška, ktorá by výrazne zangažovala práve prekladateľov z latinčiny a gréčtiny, isteže v neposlednej miere aj vinou našich prekladateľov, ktorí sa nepokúsili nájsť priestor v záujmových krúžkoch a presadiť prednášku a diskusiu výlučne k problému prekladania antických diel. Možnosť však tu je a dali by sa tu riešiť otázky doslovných alebo príliš voľných prekladov z antiky, vyznievajúcich niekedy skôr ako parafráza než ako preklad, prípadná spolupráca s básnikmi a pod.

Po stránke edičnej politiky sa situácia na Slovensku oproti minulosti nijako nezlepšila. Nemôžeme sa totiž pochváliť nijakým vydavateľstvom, ktoré by sa špecificky zameriavalo na vydávanie diel z antiky, nemáme edíciu takého druhu, ako je česká Antická knihovna alebo Antická próza. Prozaické i básnické diela vychádzajú v rozličných vydavateľstvách, ktoré zaraďujú antické tituly do svojej edičnej činnosti v súlade s celkovým tematickým zameraním vydavateľstva (napr. Veda pri SAV, Pravda). V istom zmysle zachováva si primát vo vydavateľskej činnosti antiky vydavateľstvo Tatran - najmä v rámci sekcie Svetoví klasici, do istej miery Slovenský spisovateľ, Mladé letá, Smena, Obzor a z mimobratislavských Matica slovenská. Ďalším nedostatkom edičnej činnosti na Slovensku je, že sa prekladová literatúra dostáva do rúk čitateľovi nie v úplnosti, ale len vo výbere diel alebo dokonca jedného diela. Zohrávajú tu úlohu nielen problémy ekonomické a personálne možnosti prekladateľské, ale aj zameranie vydavateľstva a do určitej miery aj to, že záujem slovenskej kultúrnej verejnosti o antiku sa pokrýva - i keď v nedostatočnej miere - prísunom prekladov českých.

Záujem o prekladateľskú činnosť usiluje sa v poslednom čase podchytiť Slovenská jednota klasických filológov pri SAV. Prvým krokom bolo to, že zaradila do svojho plánu besedu s popredným slovenským prekladateľom antickej poézie, Ignácom Ša-

fárom, ktorý na svojom súbornom preklade Ovidiových *Metamorfóz*, odmenenou literárnou cenou J. Hollého za r. 1979, ilustroval základné umelecké a veršové aspekty prekladania z antickej poézie. Na pôde SJKF s mimoriadnym ohlasom stretla sa tiež prednáška PhDr. K. P a l k o v i č a z Katedry slov. jazyka a literatúry FF UK "Transkripcia a flexia antických mien v slovenčine", ktorý tejto problematike venoval pozornosť už vo viacerých článkoch ("Skloňovanie slov typu *sestercius, tribus a polis*" - Slov. reč 42, 1977, 4, 230-237; "Výslovnosť mien typu *Horatius, Salustius a pod.*" - Kultúrne slovo 13, 1979, 6, 219; "Výslovnosť a písanie mena *Sepho* a zložka *ph*" - Kultúrne slovo 14, 1980, 3, 356; "Slová z gréčtiny so spoluhláskou *c a k*" - Slov. reč, v tlači; "Antické mená v prekladoch Hollého" - zborník konferencie v Ban. Bystrici, v tlači; "Transkripcia zo starej a novej gréčtiny do slovenčiny" - Slov. reč 46, 1981, 2, 76-80). Súborná Palkovičova štúdia týkajúca sa transkripcie a flexie latinských a gréckych mien, ktorú má v pláne, bude iste jedným dôležitým východiskom pre seminár, ktorý mieni usporiadať SJKF r. 1981 k týmto otázkam s prizvaním odborníkov z jazykovedného ústavu SAV, redakcií a vydavateľstiev. Výsledky seminára mali by pomôcť ujednotiť stanoviská o transkripcii a flexii antických mien v prácach prekladateľov a ostatných pracovníkov, ktorí prichádzajú do styku s antikou.

Žánrová oblasť vydávaných prekladov je pestrá. Pozornosť vydavateľstiev stále priťahuje filozofická problematika antiky, ktorú do svojich plánov pojíma najmä vydavateľstvo politickej literatúry Pravda, tituly iného druhu, diela literárno-estetické, historické, dramatické a iné najmä Tatran. V uplynulom období vyšli:

- Johannes Scotus Eriugena: O rozdelení prírody. Preložil J. Špaňár. Antológia z diel filozofov III, Bratislava, Pravda 1976.
- M. Aurelius: Myšlienky. Preložil M. Okál. 2.vyd., Bratislava, Slov. spisovateľ 1976.

- Aristoteles: Etika Nikomachova. Preložil J. Špaňár. Bratislava, Pravda 1979.
- Platón: Ústava. Preložil J. Špaňár. Bratislava, Pravda 1980.
- Xenofón z Efezu: Efezský príbeh o láske. Preložil D. Škovie-ra. Bratislava, Tatran 1977.
- Titus Livius: Hrdinské báje Ríma. Preložila E. Šimovičová. Bratislava, Tatran 1978 (výber).
- Skutky Rimanov. Preložila M. Paulínyová-Danielisová. Bratislava, Tatran 1978.
- Sofokles: Elektra. Preložila V. Bunčáková. Bratislava, Tatran 1979 a LITA (Slov. literárna agentúra) 1979.
- Apuleius: Premeny čiže Zlatý somár. Preložila V. Bunčáková. 2.prepracované vydanie, Bratislava, Tatran 1979.
- Ovidius: Metamorfózy. Preložil I. Šafár. Bratislava, Tatran 1979.
- V. Mihálik - V. Bunčáková: Preklady (výber z Ovidia). Bratislava, Tatran 1979.
- V. Turčány: Preklady (popri iných prekladoch aj preklady z rímskej poézie). Bratislava, Slov. spisovateľ 1979.
- Ovidius: Lieky proti láske. Preložila V. Bunčáková - V. Mihálik. Bratislava, Slov. spisovateľ 1979.
- Tacitus: Agricola. Germánia. Annály. Histórie. Preložili M. Paulínyová-Danielisová, J. Rovenská a J. Žigo (Annály. Histórie, 2.vyd.). Bratislava, Tatran 1980.

Medzi samostatnými knižnými prekladmi z latinčiny a gréčtiny na Slovensku osobitné miesto zaujímajú preklady z latinčiny zo stredovekej, humanistickej alebo novovekej literatúry, ktoré sprístupňujú poznanie ohlasov antiky v slovenskej národnej minulosti a literárnej činnosti v tomto období vôbec. V období 1976-80 vyšli z tejto oblasti knižné publikácie M. O k á l a : Georgii Kopay opera omnia (Veda, Bratislava 1980, latinský text s paralelným prekladom) a textovo-kritické vydanie Pauli Rubigalli Pannonii Carmina (Bibliotheca Teubneriana, Lipsko 1980). Príspevkom k poznaniu prehumanistickej filozofie je die-lo Mikuláša Kuzánskeho: O učenej nevedomosti, ktoré vyšlo

v preklade A. Valentoviča ve vydavateľstve Pravda r. 1979. V preklade slovakistu J. Minárika vyšli stredoveké latinské exemplá pod názvom: Peter Alfonz, Poučné príbehy (Mladé letá, Bratislava 1976). V tlači vydavateľstva Tatran je Minárikov preklad memoárovej cestopisnej barokovej prózy zo 17. storočia od neznámeho autora pod názvom: Väznenie, vyslobodenie a putovanie Jána Simonidesa a vo vydavateľstve Mladé letá Minárikov preklad v spolupráci s H. Májekovou a M. Keruľovou Rímske príbehy. Zmienku si zaslúžia aj zaujímavé prekladové publikácie z latinčiny, určené len užšiemu kruhu adresátov. Sú to napr. menšie monografie určené geológom: Juraj Werner, O podivuhodných vodách Spiša, prel. A. Rebrom, (Obzor, Bratislava 1980) a O podivuhodných vodách Uhorska, ktorá v preklade J. Košeckého vyšla v tom istom vydavateľstve súčasne. Ako informácia pre zdravotníkov má slúžiť preklad publikácie Adama Trajana Benešovského Uzdravujúce piešťanské kúpele, preložil A. Rebrom (Obzor, Bratislava 1979). Kniha pochádza zo 16. storočia.

Toľko o prekladoch najmä čo sa týka žánrovej oblasti. Samostatnú analýzu by si vyžadoval pohľad na prekladové publikácie po stránke umeleckého stvárnenia. Pochopiteľne iné kritériá prevládajú pri preklade prózy, iné pri preklade poézie a v rámci nej iné pri samostatných prekladoch a iné pri prekladoch robených v spolupráci s básnikmi.

Populárno-vedecká literatúra

Neoceniteľným prínosom pre rozvíjanie záujmu o antiku je aj na Slovensku populárno-vedecká literatúra. Literatúra tohto druhu týkajúca sa antiky je všestranného druhu a vyšla vo forme monografií v pôvodnom i prekladovom spracovaní, článkov v odborných časopisoch, v encyklopédiach i vo forme románov.

Odborným kruhom ako aj širšiemu okruhu záujemcov sú určené monotematické, napospol krásne farebne ilustrované publikácie z odboru archeológie, numizmatiky a pod. s antickou tematikou. Vychádzajú v edícii Tatranu Dávnoveké umenie na Sloven-

sku. Medzi pôvodnými publikáciami čestné miesto zaujímajú tieto publikácie: J. D e k a n, Apoteóza slobody na antickej mise zo Stráží (Tatran, Bratislava 1979), v ktorej autor vo vzťahu k súčasnej skutočnosti dešifruje výtvarnú výzdobu strážanskej misy, nájdenej v strážanských kniežacích hrobách (dnešné Krakovany neďaleko Piešťan); T. K o l n í k, Skvosty antiky na Slovensku (Tatran, Bratislava 1979); E. K o l n í k o v á, Rímske mince na Slovensku (Tatran, Bratislava 1980); E. M i n a r o v i č o v á, Portrét na starovekých minciach (Tatran, Bratislava 1979). S príspevkami tohto druhu stretáme sa aj na stránkach časopisov, ako sú napr. T. K o l n í k, Rimania na Slovensku vo svetle novších archeologických nálezov (Vlastivedný časopis XVIII, 1979, č.1); E. M i n a r o v i č o v á, Rímske mince v slovenských múzeách a ich význam (Vlastiv. čas. XXVIII, 1979, č.3) a i.

Dobovým módnym žánrom sú encyklopedické príručky, ktoré vyšli ako knižné publikácie alebo ako periodické časopisy. Do nich sa dostáva aj antika. Nedostatkom v nich zverejňovaných príspevkov je, že im chýba určitá koordinovanosť, najmä keď pochádzajú z pera viacerých autorov, rozsahové sú limitované, takže poskytujú len základné informácie, a len zriedkakedy obsahujú odkazy na našu resp. na svetovú literatúru.

Súborného väčšieho zastúpenia dostalo sa antickej literatúre v M a l e j e n c y k l o p é d i i s p i s o v a t e ľ o v s v e t a (Obzor, Bratislava 1978), v ktorej medzi vyše 2500 svetovými spisovateľmi našlo miesto aj 40 rímskych a 40 starogréckych autorov v spracovaní J. Hrabovského (lektorovala E. Šimovičová).

Cennou publikáciou z hľadiska poznania života starovekých Grékov je L e x i k o n g r é c k e j c i v i l i z á c i e (Tatran, Bratislava 1977), dielo troch popredných francúzskych helenistov, archeológa P. Devambeza, filozofa Pierra Maxima Schuhla a historika literatúry Roberta Flacelliera; z francúzskeho originálu preložili Soňa Hollá a Viera Štetinová. Bohato ilustrované dielo prináša poznatky o gréckej civilizácii naj-

rozličnejšieho druhu: topografické, mytologické, literárne, historické, filozofické, umenovedné a zo súkromného a verejného života starovekých Grékov. Napriek niektorým nedostatkom, ktoré prekladateľkám vyplynuli z príliš doslovného prekladu francúzskeho originálu, je táto encyklopédia vcelku spoľahlivou a dobrou pomôckou najmä pre záujemcov zo širších kruhov verejnosti.

S tradične veľkým ohlasom sa stretajú aj stretajú publikácie V. Z a m a r o v s k é h o pre dobrú úroveň vecných informácií a pútavé rozprávačské umenie. Jeho dielo z gréckej mytológie Bohovia a hrdinovia antických báj vyšlo vo vydavateľstve Mladé letá v novom doplnenom vydaní a v edícii Šport vyšla jeho publikácia *Vzkriesenie Olympie* (r.1978 v Bratislave).

Na Slovensku se nemôžeme pochváliť pôvodnými populárno-vedeckými monografiami, ktorých predmetom je spracovanie monotematicky zameraných problémov antického sveta, ako sú v českej literatúra Záhadní Etruskové, Hannibal, Solón a ďalšie. Slovenské vydavateľstvá vyplňujú medzeru literatúry tohto druhu prekladmi z poľštiny, nemčiny, ba dokonca aj z češtiny, ako sú: M i c h a l o w s k i, Delfy. Tatran, Bratislava 1977; B. R u t k o w s k i, Kréta. Tatran, Bratislava 1978; J. T o m a n - M. T o m a n o v á, Sokrates. Tatran, Bratislava 1979; H. S t o h l, Sen o Tróji. Tatran, Bratislava 1979 (životopisný román o H. Schliemannovi); J. P a r a n d o w s k i, Mytológia. Tatran, Bratislava 1980; M. L. B e r n h a r d o v á, Olympia. Tatran, Bratislava 1980 a i. Publikácie všímajúce si lokalitu a históriu antických miest majú veľký ohlas v širokej verejnosti, lebo okrem pekných obrázkových príloh poskytujú aj vecné informácie turistickým záujemcom.

Nechýbajú ani pokusy beletristického spracovania rímskych udalostí alebo životopisov slávnych antických dejateľov. Patrí sem historický román M. F e r k o, Medzi ženou a Rímom (Tatran, Bratislava 1980 - o dobe a osobe M. Aurelia) a románové spracovanie gréckej báje o argonautoch J. L e n č o, Zlaté rúno (Ta-

tran, Bratislava 1979).

Pozornosť antickým osobnostiam, literatúre, reáliám a pod. venujú aj články spracované formou hesiel v encyklopedických časopisoch. Prvenstvo medzi nimi zaujíma *P y r a - m í d a*, ktorý vydáva Socialistické akadémia SSR vo vydavateľstve Obzor v Bratislave. V tej istej edícii vychádza aj populárno-vedecký dvojtýždenník *P A S* (Príroda a spoločnosť), ktorý taktiež obsahuje aj príspevky týkajúce sa najrozličnejších oblastí antického života.

Vzhľadom na to, že na obdobie rokov 1976-1980 pripadlo aj 1800. výročie vzniku rímskeho nápisu na trenčianskej skale, žiada sa osobitne spomenúť publicistickú a inú aktivitu v súvislosti s týmto výročím, ktorá významne prispela k popularizácii tejto jedinečnej pamiatky na území Slovenska. Príležitosti jubilujúceho výročia chopili sa odborníci z radu historikov, archeológov a i. Popri celoštátnom seminári vo Vozokanoch k tejto problematike objavili sa aj viaceré populárno-vedecké články na stránkach odbornej i dennej tlače. Autori v nich rekapitulovali známe údaje o rozlúštení alebo histórii vzniku nápisu, napr. H. S z á s z o v á, K histórii rímskeho nápisu na trenčianskej skale (Historické štúdie SAV XX, 1976, 5-25); 1800. ročný nápis na trenčianskej skale (Nové slovo 1979, č. 24); Š. P o z d i š o v s k ý, Ešte k problematike rímskeho nápisu v Trenčíne (Vlastiv. čas. XXVIII, 1979, 3), alebo skúmali nápis v historických súvislostiach literárnych zmienok, napr. M. V y v í j a l o v á, Matej Běl a rímsky nápis na trenčianskej skale (Laugaricio, spravodaj výboru osláv č. 3-4) a popritom venovali tiež pozornosť historickej a regionálnej minulosti Trenčína, napr. T. N e š p o r o v á, Trenčín v rímskej dobe (Vlastived. čas. XVIII, 1979, 2) a i. Viaceré príspevky tohto druhu sú zatiaľ ešte v tlači. Tejto problematike venovala pozornosť aj Slovenská jednota klasických filológov pri SAV, v ktorej odznela prednáška H. S z á s z o v e j O trenčianskom nápise.

Iné formy popularizačnej činnosti

K propagácii a popularizácii antiky prispela aj slovenská televízia, rozhlas a divadlo. Na televíznych obrazovkách mali sme možnosť sledovať v podaní bratislavských hercov Plautovho Vojaka Chvastúňa v preklade I. Šafára, Sofoklovho Oidipa vláďara v preklade V. Mihálika, Sofoklovu Elektru v preklade V. Bunčáčkovej, v podaní martinských hercov Aristofanovu Lysistratu v preklade V. Mihálika, v rozhlase cyklus o gréckom a rímskom divadle, reláciu o M. Auréliovi a i. Malá scéna SND uviedla Sofoklovu Antigonu v preklade a básnickej spolupráci J. Špaňára a Ľ. Feldeka a poetické štúdio Novej scény spomínanú Sofoklovu Antigonu. S nevšedným záujmom zo strany kultúrnej verejnosti a kritiky stretli sa aj hry s antickými motívmi spracované novodobými klasikmi, ktoré uviedla slovenská televízia v rámci relácie "Svetová dráma na obrazovke" - Racinova Faidra a Corneillov Horacius.

K propagácii a prehĺbeniu znalostí o antickej vzdelanosti a metodickým problémom výuky latinčiny v súčasnosti významne prispel pravidelný cyklus prednášok, ktoré odzneli na metodických seminároch usporiadaných Krajským pedagogickým ústavom v Bratislave a v Klube latinčinárov. Bližšie o nich referoval D. Škoviera v ZJKF XXI, 1979, 1-3 v článku Pohľad na prvé desaťročie činnosti Slovenskej jednoty klasických filológov pri SAV. Na škodu veci je, že si tieto prednášky mohol vypočuť len obmedzený počet stredoškolských profesorov-latinčinárov zo západoslovenského kraja.

O populárizáciu antiky na Slovensku sa významne pričíňovala a pričíňuje aj Slovenská jednota klasických filológov pri SAV. Aby si SJKF našla cestu aj k poslucháčom zo širokej verejnosti, pojala do svojho plánu okrem už spomenutého seminára k transkripcii latinských a gréckych slov v slovenčine propagáciu gréckej a rímskej poézie alebo iných literárnych žánrov formou literárnych večerov s prizývaním profesionálnych hercov alebo adeptov hereckého umenia. Dobrým úvodom tohto predsavzatia bola prednáška slovenského literárneho vedca J. B o o r a "An-

tická tragédia a svetové dramatická tvorba", spojená s prednesom literárnych ukážok antickej poézie v preklade poslucháčov VŠMU.

Kriticky treba podotknúť, že na Slovensku ešte stále pociťujeme nedostatok aktuálnych propagačných článkov, referátov a recenzií z antickej literatúry hociakého druhu najmä v periodickej alebo dennej tlači, a tak nie div, že sa v nedostatčnej miere dostáva do povedomia milovníkov antiky. Na druhej strane treba vyzdvihnúť, že prekladová činnosť z antiky si získava uznanie odborných slovenských literárnych kruhov. Výrazným dôkazom toho je aj poctenie známeho slovenského prekladateľa antickej poézie, Ignáca Šafára, významnou Literárnou cenou J. Hollého za r. 1979 za jeho súborný preklad Ovidiových *Metamorfóz*.

ZA JAROMÍREM BĚLSKÝM
Ladislav Vidma (Praha)

Dne 14. dubna 1982 zemřel krátce před dovršením sedmdesátiky prof. Jaromír Bělský. Narodil se v Písku 8. května 1912 jako syn klasického filologa Aloise Bělského, znamenitého pedagoga a překladatele z řečtiny. Už na píseckém gymnáziu vynikal ve všech předmětech, zvláště zdědil náklonnost pro klasické jazyky, které pak také vystudoval v Praze. Učil na gymnáziích v Kutné Hoře a v Příbrami (odtud musel odejít po heydrichiádě), po válce 1945–1948 byl asistentem v semináři pro středověké dějiny a epigrafii u profesorů Dobiáše a Salače. Roku 1948 opustil nejisté asistentenské místo a odešel učit na reálné gymnázium do Nymburka, ale už roku 1952 byl nucen žádat o invalidní důchod. Spolupracoval pak na Rukověti humanistického básnictví, obětavě pracoval jako knihovník v Jednotě klasických filologů a později pomáhal při revizi knihovny. Vzdor svým vleklým chorobám vždy kolem sebe šířil optimismus a dobrou náladu. V posledních letech se však jeho zdravotní stav podstatně zhoršil, takže nakonec už ani nemohl vycházet z bytu.

Řečtinu a latinu ovládal jako málokdo, ale nikdy to nestavěl na odiv. Celý život si četl v klasicích jen pro radost, jak sám říkal, a ve své skromnosti se vždy zdráhal něco publikovat. Tak se také jen z malé noticky ve Zprávách JKF 5, 1963, 187 dovídáme, že přeložil dva dramatické žerty, zachované pod jménem Lúkiánovým (Tragópodopodagra a Ókypús), které byly provedeny na jevišti z podnětu známého příznivce klasičtých jazyků, balneologa prof. Lenocha. Víceméně jen z donucení psal krátké články a recenze, aby dal průchod pravdě (ZJKF 7, 1965, 200 a 202; drobná zpráva ZJKF 5, 1963, 186).

V překládání se soustředil především na řečtinu. Nejvýznamnější je jeho překlad Arriánova Tažení Alexandra Velikého, který vyšel v Antické knihovně (Svoboda 1972). Uplatnil v něm všechny přednosti své sčtetlosti, skribie a literárního citu;

je to překlad filologicky přesný, zároveň také čtivý a vystihující styl originálu. Drobnější věci přeložil z Plútarcha, Flegóna z Trall a Stobaeia pro svazek Báje a povídky Antické prózy (Odeon 1976). Pro rozhlasové čtení z antiky uvedl a revidoval starší překlad úryvku z Marka Aurelia (Svoboda 1969).

Latinu výborně ovládal i aktivně, překládal do ní českou beletrii, a to zase jen pro radost. Tyto své překlady pokládal za pouhé hříčky a nebylo možné je od něho získat k publikování. A tak snad alespoň z pozůstalosti bude možno uveřejnit některé ukázky, jako části Nerudových Malostranských povídek v latinském rouše.

IN MEMORIAM IGNÁCA ŠAFÁRA
Etela Šimovičová (Bratislava)

Dňa 25. apríla 1981 odišiel nečakane z radu slovenských klasiických filológov popredný prekladateľ antickej poézie do slovenčiny Ignác Šafár. Narodil sa 16. januára 1912 v malej slovenskej dedinke vo Vinodole, okres Nitra. Po maturite na štátnom reálnom gymnázium v Nitre r. 1932 študoval na Filozofickej fakulte v Bratislave odbor latinčinu a nemčinu. Po ukončení vysokoškolského štúdia pôsobil od roku 1937 do r. 1950 ako stredoškolský profesor na Štátnom reálnom gymnázium v Nitre. Láska k živému i písanému slovu a literatúre predurčila však jeho pôsobenie inde, a to na poli dramaturgie a redaktorskej činnosti. Ako dramaturg pracoval najprv v krajevom divadle v Nitre (1950-55) a potom na bratislavskej Novej scéne (1955-58). Roku 1959 stal sa vedúcim redaktorom Slovenského divadelného a literárneho zastupiteľstva, kde pracoval do roku 1962. Od roku 1962 až do svojho odchodu do dôchodku 1.1.1973 naplno rozvinul svoju redaktorskú činnosť ako vedúci redaktor Slovenského vydavateľstva krásnej literatúry v Bratislave, terajšieho Tatranu. Za plodnú a záslužnú literárnu prácu mu minister kultúry SSR udelil roku 1972 vyznamenanie "Zaslúžilý pracovník kultúry".

Bohatá jazyková erudovanosť, ale najmä výborná znalosť latinského a gréckeho jazyka a láska k poézii našli v Ignáčovi Šafárovi vynikajúceho interpretu a prekladateľa latinských a gréckych veršov. Svoje básnické prekladateľské prvotiny uverejňoval najprv v časopisoch. Z básnických úryvkov antiokej poézie zmienku si zaslúži najmä jeho preklad prvej Vergiliovej eklógy, ktorý hodnotíme ako prvý moderný preklad v slovenskom jazyku tejto pamiatky. Bol uverejnený v Slovenských pohľadoch roku 1960.

Prvým knižným debutom Ignáca Šafára bol preklad časti Apuleiových Premien Amor a Psyoha (Ružomberok 1944). Na to na-

sledoval citlivo a premyslene zostavený preklad vybraných básní z Ovidiovej poézie: P. Ovidius Naso, Výber z poézie (Bratislava 1954). K Ovidiovi, ktorý prekladateľovi akoby učaroval uhladeným veršom a skvelým rozprávačským umením, sa I. Šafár znova vracia prekladom ďalších, tentoraz čisto ľubostných básní, ktoré vyšli spolu s básňami Tibullovými a Propertiovými pod názvom Ľubostné elégie - Tibullus, Propertius, Ovidius (Bratislava 1961). Na zbierku Ľubostných elégií vhodne nadviazal preklad vybraných básní tomuto "trojlístku lásky" umelecky blízkeho Catulla: Gaius Valerius Catullus, Nenávidím a milujem (Bratislava 1962). Pleiádu veľkých rímskych básnikov v preklade I. Šafára uzatvárajú vybrané básne Horatiove: Horatius, Ódy a epódy (Bratislava 1965). Iste to nebol len námet, ktorý lákal I. Šafára k prekladu veršov tohto básnika, ale aj snaha vyrovať sa s metrickou formou tohto klasika rímskej poézie, ktorý ovplyvnil aj poéziu slovenských básnikov. Na druhej strane bola to práve poézia slovenských klasických básnikov, ktorá sa stala vzorom I. Šafárovi pri narábaní s antiickým veršom, ako sa sám vyznal na prvom a žiaľ už poslednom strážniti na pôde Slovenskej jednoty klasických filológov pri príležitosti vyjdenia jeho súborného prekladu Ovidiových Premien: Publius Ovidius Naso, Metamorfózy (Bratislava 1979), odmeneného slovenskou literárnou cenou Jána Hollého. Tešili sme sa, že sa zrodia ďalšie preklady Horatia z pera tohto prekladateľa, na ktorých už pracoval, nečekaná smrť však pretrhla nič jeho ďalšej činnosti.

Svoj nevšedný básnický talent a vysoké odborné znalosti z klasickej filológie uplatnil I. Šafár aj pri preklade gréckeho epika Musaa: Hero a Leander (Bratislava 1971) a pri preklade Plauta: Vojak Chvastuň (Bratislava 1962) a Komédia o strašidle, ktorú odvysielala slovenská televízia. Vysoký odborný charakter majú aj jeho doslovy a poznámky, ktoré tvoria súčasť jeho prekladov.

Odišiel zanietený znalec antiky, majster verša a kultivovaného slova, ktorý neustále brúsil svoj básnický výraz, šla-

ohetný človek, ktorý sa rád podelil so svojimi skúsenosťami s každým, kto o to požiadal - a my sa s ním budeme ďalej stretať už len v jeho prekladoch a v spomienkach. Lúčime sa s ním jeho prekladom úvodných veršov Propertiovej "kráľovnej elégií:

Prestaň už, Paullus, mohylu moju slzami skrúpať:
nemôžu otvoriť prosby závoru temravých vrat.
Keď raz nebohých tiene pod zákon podsvetia vojdú,
navždy im spiatočnú cestu prekříži bezcitný kov.

Portréty světovládců I-II. Přeložili Jan Burian a Bohumila Mouchová. Praha, Svoboda 1982 (Antická knihovna, svazek 47, 49).
Stran 355 + 16 tab; 302 + 16 tab.

Překlad Historie Augusty je čin, který si zaslouhuje našeho obdivu i naší úcty z mnoha důvodů. Je to první český úplný překlad, který rozhodně není tak snadný, jak se zdá, když jej čteme v hotové vybroušené podobě. Dokonalé porozumění textu už je zároveň samo i výkladem, a proto tento překlad nejen zaujme čtenáře jako poutavé vyprávění o historii římských císařů od Hadriana až po poslední předchůdce Diocletianovy, ale může právě svou interpretací pomoci i odborníkům, zvláště když je dílem našich dvou předních znalců Historie Augusty.

První z nich, J. Burian, napsal úvod k prvnímu svazku, v němž stručnou formou zasvěcuje čtenáře do dnešního stavu bádání o Historii Augustě, která se zvláště v posledních letech těší zvýšenému zájmu badatelů. Úvod B. Mouchové je součástí druhého svazku; jsou v něm dobře charakterizovány záměry autora skrývajícího se za několik pseudonymů, který se nebál ani četných fikcí, včetně antedatování díla do doby Konstantinovy. Dílem obou překladatelů jsou poznámky, rejstřík vybraných vlastních jmen (sestavený zvláště pro první a zvláště pro druhý svazek) i stručný přehled císařů s roky jejich vlády, uzavírající druhý svazek.

Překlad se dobře čte a i když nutně přestylizovává latinské vyjadřování, aby bylo srozumitelné českému čtenáři, a je tedy volnější (sem patří i rozbíjení dalších period), je výstižný a přesný a dobře zachovává celkový ráz díka originálu. Výborně jsou přeloženy některé slovní hříčky, např. Verus 5, 2 "V sedmi se večeří, v devíti hašteří" (Septem convivium, novem vero convicium) nebo Geta 2, 8 "Ať si je bohem, když nám dá

sbohem" (Sit divus, dum non sit vivus).

Vlastní jména jsou i v překladu uváděna v té podobě, v jaké jsou v originále, a až v poznámkách je podána jejich správná forma, např. Druncianus (M.Aur.26, 12) a Druentianus (Av. Cassius 9, 3) místo správného tvaru Dryantianus, nebo zásadně Diadumenus (Maer.2, 8 a dále) místo Diadumenianus. Týká se to i přesmykování jmen jako Niger Pescennius místo Pescennius Niger (Pesc.Niger 4, 7). Nioméně není tento způsob zachován u Odaenathe, který je v originále uváděn vždy jako Odenatus. Snad by se tedy byly daly podobné drobné úpravy provést také jinde, např. (Hadr.15, 7) stačilo přidat Umidiovi Quadratovi další M, abychom dostali žádaného Ummidia Quadrata.

Se jmény je vůbec potíž, protože některá jsou fiktivní, jak je dobře vysvětleno v poznámkách, a jiná opět tak zkomolená, že ani v kritických edicích dosud nejsou opravena. Nelze žádat na překladatelích, aby vysvětlili všechna tato jména, hojná zvláště v prvním svazku (proto také jsou v rejstříku bohužel jen jména vybraná), přesto však dávám k úvaze, zda by se při dalším vydání nemělo přihlédnout i k některým novým opravám jmen (a tím i textu). Tak v životopise Marka Aurelia 1, 4 se uvádí jako babička z otcovy strany Rupilia Faustina, dcera někdejšího konsula Rupilia Bona. Podle přesvědčivé konjektury A.R.Birleyho (poprvé Historia 15, 1966, 249-251; srv. PIR² L 166; W.Eck, RE Suppl.XIV 123 Frugi č.3, 590 Rupilius č.9) jde o Rupilia Libona. V témže životopise 1, 3 v pasáži "matka Domitia Calvilla (správně Lucilla), dcera Calvisia Tulla, dvojnásobného konsula" lze doplnit část vypadlou haplografií "matka Domitia Lucilla, dcera Calvisia Tulla, babička z matčiny strany Lucilla, dcera Domitia Tulla, dvojnásobného konsula", protože nikoli Calvisius Tullus, nýbrž Domitius Tullus byl consul bis (R.Syme, JRS 43, 1953, 156; srv. R. Hanslik, RE Suppl. XII 236).

V překladu (nebo při korekturách) nedopatřením někde něco vypadlo, jako v Maer.2, 1 omylem zůstalo nepřeloženo praefectus praetorii sui, tedy podle terminologie překladatelů "prae-

fekt jeho praetoria"; tamže 3, 1 stojí "V kartágu žila věštkyně Caelestis" (vates Caelestis), takže musíme předpokládat, že v překladu po slově věštkyně vypadlo slovo bohyně, aby tomu šlo česky dobře rozumět. Někde je chybějící obrat velmi důležitý pro věcný výklad a celý okruh diskutabilních otázek. Když jsem se ohtěl dovědět, jaký názor mají překladatelé na tzv. dvojí pohřeb císařů, shledal jsem, že důležité slovo quoque v M.Aur.7, 10 zůstalo nepřeloženo: "Státní pohřeb se konal za hlubokého smutku" (Mox iustitio secuto publici quoque funeris expeditus est ordo). V předešlé větě se mluví o tom, že ostatky císaře Antonia Pia už byly uloženy do mausolea; podle překladu to vypadá (je-li vynecháno quoque), jako by šlo jen o jeden obřad. Na druhém podobném místě, které rovněž dalo podnět k mnoha diskusím (M.Aur.18, 3), zůstal bohužel nepřeložen právě rozhodující obrat priusquam funus conderetur. V poznámkách není tato otázka vůbec nadhozena.

Jako žádný překlad ani tento se nevyhnul drobným nedopatřením: O Hadrianovi se prací v jeho životopise 19, 1 "ve městech s latinským právem byl diktátorem, sedilem a duumvirem, v Neopoli démarchem, ve svém rodišti jedním z censorů a stejně tak v Hadrii". Výraz per Latina oppida však značí "v městech v Latii", protože víme, že Hadrianus byl pětiletním duumvirem v Ostii roku 126; to je také vyjádřeno označením quinquennalis pro Italiciu a Hadrii, což přesněji než výrazem "censor" bychom přeložili "pětiletní duumvir s cenzorskou pravomocí". Že per Latina oppida neznamena města s latinským právem, vyplývá i z geografického výčtu (předohází Etruria, následuje Neopolis, Italica, Hadria a Athény).

Dále: M.Aur.1, 6 "od krále Sallentina Malemnia", srozumitelněji "od sallentského krále Malemnia", aby čtenář toto adjektivum spojoval s krajinou a neviděl v něm mylně vlastní jméno krále. M.Aur.9, 7 "Mezitím upravil vše ve věci občanství" místo "upravil pře"; tamže 9,8 "vedl při ve věci občanské svobody" místo "ve věci občanství" jako výše; v obou pří-

padech jde o *causa liberalis*. M.Aur.11,9 "pověřil správce čtvrtí a silnic" (*curatoribus regionum ac viarum*), správně "správce krajů a silnic", protože jde o Itálii a ne o Řím. Verus 6, 4 "Místo ječmene dával sypat do jeho žlabu hrozny" o oblíbeném císařově komi; nebyly to hrozny, ale rozinky (*passas uvas*). V podobné souvislosti se vypráví o Helioģabulovi 21, 2, že dával koním do žlabu hrozny (*uvas Apamenas*); i tady jde patrně o rozinky, na které ukazuje i adjektivum označující původ ze vzdálené Apameie. Helioģ.20, 7 "pistácie" jako ekvivalent pro *fenum Graecum*; to však má český ekvivalent "pískavice" (*Trigonella f.Gr.*). Valer.4, 2 "shromáždil Odaenathus v Palmýře vojsko", lépe "Odaenathus z Palmýry" nebo "Palmýrský" (*Palmyrenus*). Třicet uzurp.12, 1 "Valerianus ... byl po dlouhou dobu nejslavnějším a zároveň nejstatečnějším vojevůdcem" - vypadlo zřejmě něco po slově "nejslavnějším" (*diu clarissimo principe civitatis, fortissimo deinde imperatore*). Aurel.11, 8 "konsulát ... od 22. prosince" místo 22. května (a die undecimo kal.Iuniarum). Aurel.13, 3 nepřeloženo *subarmale profundum*.

Verše jsou citovány podle osvědčených překladů (popř. v Aeneidě někde upravených), verše dosud nepřeložené překladatelé tlumočili velmi citlivě a výstižně, i když někde trochejské verše překládali iambicky (Alex.Severus 38, 4-6 a Claud. 10, 3 jde o falécké hendekasylogy).

Poznámky jsou stručné, zasvěceným způsobem se v nich vykládají skutečně jen nezbytné věci. Nabývají na rozsahu a podrobnosti od životopisu Alexandra Severa a je škoda, že nezabírají do stejné hloubky u životopisů předešlých císařů, kde bychom uvítali více dat a více upozornění na některé osobnosti, tím spíše, že se zdá, že *Historia Augusta* je pro II. století mnohem spolehlivějším pramenem než pro III.

Ladislav V i d m a n

S P O L K O V Ě Z P R Á V Y

SPRÁVA O ČINNOSTI SLOVENSKEJ JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLÓGOV PRI SAV ZA ROK 1981

V uplynulom roku riadil činnosť Slovenskej jednoty klasických filológov pri SAV výbor, ktorého zloženie určilo Valné zhromaždenie SJKF r. 1979: PhDr. V. Bunčáková, CSc. - predsedníčka, PhDr. E. Šimovičová, CSc. - podpredsedníčka, PhDr. D. Škoviera - vedecký tajomník, doc. dr. P. Blaho, CSc. - hospodár, PhDr. P. Kuklica, CSc., PhDr. T. Kusá, PhDr. T. Pišútová - členovia výboru. Výbor sa zišiel na 4 schôdzach (7.1., 27.5., 8.10., 10.12.) na priebežné hodnotenie činnosti a prerokovanie aktuálnych otázok. Okrem toho sa osobitne zišlo predsedníctvo spoločnosti (16.1.) na prerokovanie návrhu stanov československých vedeckých spoločností pri ČSAV a redigovanie zásadných pripomienok výboru. Predsedníčka SJKF sa zúčastnila na zasadnutí Výboru JKF pri ČSAV (29.10.). Na schôdzach výboru sa pravidelne zúčastňoval aj člen revíznej komisie SJKF.

K 31. decembru 1981 evidovala Slovenská jednota klasických filológov dovedna 80 riadnych členov, čo predstavuje oproti roku 1980 úbytok o troch. Tento pokles je odrazom skutočnosti, že v uplynulom roku sme síce prijali troch nových členov, ale pre viacročné nedoplatky členského bolo 6 členov vylúčených. Celkove však možno hodnotiť disciplínu v platení členského poplatku (20,- Kčs ročne) ako dobrú. Napriek úsiliu výboru nedošlo k podstatnému oživeniu aktivity členskej základne. Niektorí starší členovia sa už na našich prednáškach objavujú iba zriedkakeď, mnohí mladší si ešte nenašli čas pre podujatia SJKF. Pozitívne však možno hodnotiť to, že s výnimkou jednej všetky prednášky zabezpečili naši členovia; obzvlášť potešiteľný je podiel mladých členov na prednáškovej činnosti (Keruľová, Májeková, Mozolík) a ich zapájanie sa do diskusií.

V našej vedeckej spoločnosti bol najvýznamnejším podujatím

roku 1981 jednodňový pracovný seminár o prepisovaní a skloňovaní gréckych a latinských apelatív a proprií v slovenskom texte. Svojím tematickým zameraním reagoval seminár na naliehavú potrebu riešenia problému širšieho spoločenského dosahu, aký predstavuje pretrvávajúca neustálenosť v písaní a flexii antických mien vo vydavateľskej praxi u nás. Seminár sa konal 19. novembra a jeho hlavným organizátorom bola Slovenská jednota klasických filológov, spoluorganizátormi Slovenská jazyková spoločnosť pri SAV a Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra SAV. Zástupcami SJKF v organizačnom výbore seminára boli V. Bunčáková, K. Buzássyová a T. Kusá. O úspechu podujatia svedčí nielen pomerne veľký počet účastníkov (57, z toho 8 členov SJKF), ale aj živá diskusia a otvorená výmena názorov na danú problematiku.

Kladne možno hodnotiť tiež prednáškovú činnosť; roku 1981 odznelo na pôde SJKF 8 prednášok, čo je najvyšší počet za rok v histórii našej vedeckej spoločnosti. Tematicky najbohatšie bola zastúpená oblasť tradícií antiky (M. Kerulová, Humanistický básnik Ján Bocatius; H. Májeková, Humanistická poézia Jána Filického; V. Bunčáková, Jonáš Záborský - posledný slovenský klasicista) a komplex historických disciplín (M. Novotná, Skýti vo svetle nových objavov; P. Mozolík, Grécka filozofia a právo; P. Blaho, Cicerónova reč Pro Caecina z hľadiska právneho historika), po jednej prednáške sa venovalo literárnej vede (V. Bunčáková, Angažovanosť v rímskej poézii) a jazykovede (Š. Ondruš, Sémantická motivácia základných právnych pojmov u Rimanov a Slovanov). Okrem toho sa uskutočnila odborná exkurzia na devínsky hrad na tému Aroheologické nálezy na Devíne (5.11.) s podrobným, zasväteným výkladom dr. Veroniky Plachej, vedúcej výskumu tejto lokality. Plánované pásmo z rímskej poézie sa nepodarilo uskutočniť.

Pokiaľ ide o propagáciu podujatí SJKF, udržiavala si vysoký štandard z minulých rokov. Plagáty pripravoval P. Kukliča, oznamy vo Večerníku a v rozhlasovom vysielaní pre Brati-

slavu zabezpečovala T. Kusá. Predbežne sa nepodarilo rozšíriť tieto oznamy o anotáciu obsahu prednášky. Roku 1981 si naše prednášky vypočulo 156 poslucháčov (z toho 96 členov a 60 hosťí), na exkurzii sa zúčastnilo 17 záujemcov. Dovedna sme na podujatiach organizovaných našou vedeckou spoločnosťou v uplynulom roku narátali 230 účastníkov.

Slovenská jednota klasických filológov pri SAV nevydáva samostatný časopis, avšak participuje na vychádzaní Zpráv Jednoty klasických filológů, ktoré vydáva JKF v Prahe. V podiele slovenských príspevkov došlo k hodnotenému obdobi k potešiteľnému zlepšeniu. Na stránkach tohto časopisu publikovali členovia SJKF spolu 10 príspevkov: 1 odborný článok väčšieho rozsahu (M. Okál), 2 recenzie (E. Šimovičová, D. Škoviera) a 5 správ (K. Buzássyová, E. Šimovičová, D. Škoviera). Pre budúce obdobie chce výbor premyslieť systematickejšie prispievanie do Zpráv, najmä pokiaľ ide o recenzovanie slovenskej produkcie v oblasti vied o antikom staroveku a v príbuzných disciplínach.

Časopis Zprávy JKF je stálym bodom spolupráce Slovenskej JKF so sesterskou organizáciou v českých krajinách. Aj keď sme r. 1981 nezaznamenali hostovanie člena JKF z Prahy či z Brna na bratislavskej pôde, považujeme vzájomnú informovanosť o našich podujatiach za veľmi dobrú. Podnety pre mnohostrannejšiu spoluprácu vzišli aj z októbrovej schôdze JKF v Prahe, na ktorej sa zúčastnila predsedníčka SJKF V. Bunčáková a je reálny predpoklad, že tieto kontakty prinesú obojom organizáciám klasických filológov pri realizovaní ich vedecko-výskumných a vedecko-popularizačných cieľov.

K užšej spolupráci so Slovenskou jazykovednou spoločnosťou viedla príprava pracovného seminára o antických menách v slovenskom texte. Menej úspechov mala SJKF pri spolupráci s Krajským pedagogickým ústavom v Bratislave. Plánovaná akcia pre učiteľov latinčiny zo Západoslovenského kraja 28. 1. 1981 nemala očakávaný ohlas - metodickú prednášku E. Šimovičovej o problematike III. deklinácie a prednášku V. Bunčákovej o angažovanej poézii

starovekého Ríma si prišlo vypočuť ani nie 10 záujemcov. Zahraníčné styky naša vedecká spoločnosť nezaznamenala. Pozitívne hodnotíme spoluprácu s Organizačným strediskom vedeckých spoločností pri SAV osobitne vo sfére hospodárenia s finančnými prostriedkami.

Daniel Š k o v i e r a

PREDNÁŠKY V SLOVENSKEJ JEDNOTE KLASICKÝCH FILOLÓGOV V ROKU 1981

Angažovanosť rímskej poézie

Prednášateľ: PhDr. Viera Bunčáková, CSc. Dňa 2. 3. 1981

V úvode prednášateľka poďčiarkla skutočnosť, že rovnako ako ostatné umenie ani poézia nevzniká v akomsi spoločenskom vákuu, ale odzrkadľuje viac alebo menej výrazne základné sociálne pohyby svojej epochy, čo treba pokladať za fundament angažovanosti aj v prípade rímskej poézie, a zároveň vymedzila dvojakú orientáciu angažovanosti. V naznačenom pomerne širokom rámci sa potom pohybovala charakteristika tvorby podložená citátmi z diel predovšetkým elegikov, Lucretia, Vergilia, Horatia, Ovidia a satirikov neskoršieho cisárstva Juvenála a Martiála. V závere prednášateľka vyzdvihla podiel rímskych básnikov na formovaní národných literatúr a vysoký mravný pátos ich tvorby, ktorý ju robí aktuálnou i dnes.

Humanistický básnik Ján Bocatius

Prednášateľ: PhDr. Marta Keruľová, CSc. Dňa 24. 3. 1981

Cielom prednášky bolo prispieť k problematike humanistickej poetiky na Slovensku ideovo-estetickým rozborom diela významného

autora Jána Bocatia. Prednášateľka sa sústredila na analýzu jeho najvýznamnejšej zbierky Hungaridos libri poematum V, ktorá vyšla v Bardejove r. 1599, a to najmä z aspektu žánrov príležitostnej poézie. Osobitne podrobne podala typológiu enkómia, poukazujúc na vyťaženosť rozličných motívických prvkov v ich vzťahu k aktuálnym problémom doby a na využívanie rozmanitých umeleckých postupov. J. Bocatia, rodáka z dolnolužického Vetešova (25.12.1569), pedagóga v Prešove a v Košiciach, kde bol tiež mestským richtárom, aktívneho účastníka politického života (zomrel na diplomatickej ceste do Mikulova 31.10.1621 v Uherskom Brode), charakterizovala ako poétu so širokou kultúrnou rozhladenosťou, dobrou orientáciou v antickej, kresťanskej i súčasnej humanistickej spisbe, ako básnickú osobnosť nemalého významu v kontinuite vývinu slovenskej literatúry.

Humanistická poézia Jána Filického

Prednášateľ: PhDr. Helena Májeková, CSc.

Dňa 8. 4. 1981

Charakter a úroveň básnickej tvorby Jána Filického (cca 1580-1622) súvisia s jeho životnými osudmi - mecenát kežmarského pána S.Thökölyho, štúdium na latinských školách v Levoči a v Kežmarku, neskôr na zahraničných univerzitách s kalvinistickou orientáciou, pobyt v Prahe, kontakty s českými a európskymi humanistami. Vrcholné Filického dielo v dvoch knihách Carmina (Bazilej, 1614) obsahuje žánre drobnej príležitostnej osobnej lyriky aj širšie spoločensky zamerané epigramy. Z antických autorov mu bol najbližší Horatius, ktorý ho pričahoval predovšetkým pestrosťou a majstrovstvom svojho verša; Filický použil vo svojej tvorbe viac horatiiovských strof, než bolo bežné u väčšiny jeho súčasníkov, pričom hľadel na korešpondenciu medzi myšlienkou a typom verša. Obľuboval hru so slovom, novotvary a fingované mená. Vo viacerých svojich básňach preukázal tvorivý prístup k antickej a humanistickej literárnej tradícii.

Skýti vo svetle nových objavov

Prednášateľ: Doc. PhDr. Mária Novotná, CSc. Dňa 28. 4. 1981

Vyobádzaajúc z konfrontácie historických a archeologických prameňov o Skýtoch na území ZSSR, podala prednášateľka geografické vymedzenie Skýtska a načrtla súčasné autochthonické i alochthonické teórie a ich argumentáciu v otázke pravlasti a pôvodu Skýtov. Potom sa zaoberala najvýznamnejšími nálezmi zo skorého obdobia (Zivija pri Urmijskom jazere, kuľhan Aržan v Tuvinskej AO), interpretáciou umeleckých štýlov orientálnych a stepných ako aj klinopisnými textami, dotýkajúcimi sa historických udalostí. Druhá časť prednášky bola venovaná pamiatkam z vroholného obdobia rozvoja skýtskej kultúry v 5.-4. st. (tzv. zvierací slon, kurhany na Kubáni, v černomorskej a azovskej oblasti) a vzťahmi k pamiatkam tráckej a gréckej proveniencie. Záver bol venovaný obdobiu úpadku Skýtov. Prednáška bola spojená s premietaním farebných diazpozitívov.

Jonáš Záborský - posledný slovenský klasicista

Prednášateľ: PhDr. Viera Bunčáková, CSc. Dňa 27. 5. 1981

Prednášateľka vyšla zo Záborského literárno-teoretických postulátov, formulovaných v článkoch Rozmluva o básnictve a Zhovor drotára Fedora so šafraníkom Trnkom o básnictve, a z ich vzťahu k tézám Horatiova Listu o básnickom umení a Aristotelovej Poetiky. Záborský sa pokúsil realizovať svoju túžbu stať sa kresťanským Homérom na epose Vstúpenie Krista do raja. V tomto diele, ktoré dodnes ostalo iba v rukopise, stretávame všetky formálne aj motivické prvky starovekého homérovského či vergiliovského eposu, no podstatný posun badať v obsahovom zameraní. Čo vo vroholnom antickom epose tvorí organickú jednotu, pre kritického a skeptického Záborského ducha stáva sa príťažou. Vcelku teda Záborský na epose stroskotal, zato živé, realistické a čitateľsky účinné diela vytvoril v próze pri pa-

rodovaní eposu (Faustiáda) a v dráme. Anticipácia realistických tendencií bola v mnohom výslednicou jeho rozsiahlych vedomostí z ant. literatúr.

Sémantická motivácia základných právnych pojmov u Rimanov a Slovanov

Prednášateľ: Prof. dr. Šimon Ondruš, CSc.

Dňa 8. 10. 1981

Expozé bolo založené na Kuryłowiczovej a Benvenistovej teórii o hláskovej štruktúre indoeurópskeho derivovaného kmeňa a o existencii "laryngálnych" hlások v indoeurópskom prajazyku, keďže táto teória umožňuje prehĺbenejší výklad genetických vzťahov medzi slovanskou (praslovanskou) slovnou zásobou a gréckou a latinskou lexikou. Prednášateľ vychádzal z predpokladanej existencie dvoch "schwebeablautových" podôb odvodeného indoeurópskeho kmeňa C_1e/oC_2C_3 resp. $C_1C_2e/o C_3$ ako aj laryngálnych variantov H_1e , H_2e , H_3e v násloví slov začínajúcich sa samohláskou. Druhá časť prednášky bola venovaná postupne rozboru pojmov lat. ordo, lex, ius a praslov. reŇd-/ roŇd-, čia7, posob-, pravo a prav-óda, zakon7 a načeŇlo, ktoré boli motivované významami "spájať, zväzovať", "rovný", "počiatok, základ, princíp".

Právo v gréckej filozofii

Prednášateľ: JUDR. Peter Mozolík

Dňa 29. 10. 1981

V úvode svojho pokusu načrtnúť vývin názorov gréckych mysliteľov na právo upozornil prednášateľ na súčasný stav spracovania uvedenej problematiky, keď väčšina prác je venovaná hlavne Platónovi a Aristotelovi. Preto výjdúc od zrodu názorov na právo v predfilozofickom období, venoval viacej pozornosti pred-sokratovskej etape dejín gréckej filozofie. Ťažiskom boli názory jednotlivých predstaviteľov filozofie prírody; tí okrem iného dospeli k poznatku, že v kozme vládne nevyhnutnosť, objektiv-

ny poriadok, ktorý nemôžu meniť ani bohovia a ktorý musí človek poznávať a podľa poznaného sa riadiť. Ich myšlienky, dotýkajúce sa sféry života človeka a spoločnosti, rozviedli sofisti v náhľadoch na vznik a úlohu práva v spoločnosti, na jeho existenciu ako jediného ustanoveného ľuďmi, resp. na otázku prirodzeného práva a jeho vzťahu k ľudskému právu.

Cicerónova reč Pro Caecina z hľadiska právneho historika

Prednášateľ: Doc. JUDr. Peter Blaho, CSc. Dňa 10. 12. 1981

Po krátkom zhodnotení literatúry k pertraktovanej obhajobe vyložil prednášateľ skutkový stav tohto civilnoprávneho sporu o držbu pozemku zvaného Fulcinianum. V schéme Cicerónovej reči centrálné miesto patrí explikácii niektorých pojmov interdiktů "de vi armata". Prednášateľ teda poukázal na znenie uvedeného interdiktů v dobe vzniku reči Pro Caecina (podľa rekonštrukcie O.Lenela) a zaoberal sa otázkou jeho aplikovateľnosti na uvedený prípad. Analogicky postupoval aj pri interdikte "unde vi (non armata)". Na záver zhrnul otvorené otázky, vyplývajúce z právnohistorickej analýzy tejto Cicerónovej reči, a naznačil, aký pomer mal Cicero rečník a politik k právnej vede.

Zostavil Daniel Š k o v i e r a

REVÍZNA SPRÁVA O ČINNOSTI SJKF PRI SAV ZA ROK 1981

Dňa 9.2.1982 sa uskutočnila revízia hospodárenia a činnosti Slovenskej jednoty klasických filológov pri SAV. Na revízii bol prítomný vedecký tajomník SJKF dr. Daniel Škoviera.

Revízori konštatovali, že k uvedenému dňu mala SJKF 80 členov. V priebehu r. 1981 pribudli traja členovia. Šiestim členom bolo zrušené členstvo, keď výbor predtým vyčerpал všetky prostriedky, aby sa členstvo zachovalo. Presné údaje o platení členských príspevkov sústreďuje Organizačné stredisko VS.

Organizačné stredisko VS spravuje celú hospodársku agendu. Ostatná agenda sa riadne archívuje. Zo všetkých písomných dokladov vyplýva, že výdavky SJKF sa kryjú s príjmami a zodpovedajú jej činnosti. SJKF plní plán činnosti aj svoje poslanie v našom kultúrnom živote.

Klára Buzássyová